

Llengua Nacional

Núm. 121

4t trimestre del 2022 — any XXXII 8 €

El Faristol Català

La llengua
ens
agermana

Innovació, disseny, modernitat, cultura, art, història i tradició en un faristol únic i exclusiu

És una obra realitzada per l'artista Pere Casanovas, un dels grans mestres de l'escultura contemporània del nostre país, reconegut com "l'escultor dels escultors" per la seva llarga trajectòria fent realitat les obres de grans artistes com Antoni Tàpies o Jaume Plensa.

Una combinació en harmonia de metalls nobles i moderns, com l'alumini, l'acer, el bronze i l'or de 18 quirats en el pom, que li confereixen la rigidesa i l'elegància necessària per a esdevenir el suport més preuat per a les teves joies bibliogràfiques.

Una edició limitada de 1.714 exemplars, numerats i signats pel propi autor i acompanyats d'una certificació notarial. El pom es podrà personalitzar amb l'escut dels següents territoris: Andorra, Catalunya, les Illes Balears o València.

Perquè la llengua ens agermana

Art innova

www.artinova.cat

info@artinova.cat

651 388 685

Continuem seguint l'actualitat

En aquesta pàgina editorial, gràcies a la premsa, continuem seguint l'actualitat lingüísticocultural. Però abans fem un esment especial de Miquel Strubell i Trueta, a la mort del qual ja vam fer al·lusió dos números enrere però a qui, en el present número, dediquem algun article específic, atesos els importants serveis que va prestar a la nostra llengua, tot i ser nascut, de pare anglès, a l'illa britànica.

El dia 1 d'agost ens assabentàvem que el poeta i lingüista Carles Duarte (Barcelona, 1959) havia rebut el primer premi Ondras de la Fondazione di Sardegna per la promoció de les llengües minoritàries. El 8 del mateix mes un diari titulava així una notícia: «El català a les xarxes socials reula fins al 24,1%. Les dones, els estudiants i els residents als pobles són els usuaris més actius.» I el dia 10: «El Tribunal Suprem imposa el 25% de castellà a dues escoles de Barcelona i d'Abdera.» El mateix dia sortia un article, a propòsit d'un llibre del polític Raimon Obiols, que, referint-se al conflicte Espanya-Catalunya o viceversa, afirmava: «És vital que, a banda i banda, guanyi la intel·ligència i perdi la bilis i la seva inacabable guerra de desgast.» 15 d'agost: «Després de l'èxit d'Alcarràs, sis pel·lícules en català ja estant a punt i sis més en preparació.» El 20 del mateix mes moria a l'edat de noranta-quatre anys el barceloní Josep Espar i Ticó, «un històric del catalanisme antifranquista, activista incansable per la llengua i el país.» I el dia 27 també finava, a l'edat de cinquanta-vuit anys, l'escriptor figuerenc Vicenç Pagès Jordà, crític literari i professor de llengua, autor, entre altres obres de *Carta a la reina d'Anglaterra*; havia obtingut el Premi Sant Jordi 2013 i el Nacional de Cultura 2014. El 29 d'agost es publicava una entrevista al filòleg Joan Veny, de qui el diari destacava la frase següent: «Es parla de la decadència de l'ús social del català, però la llengua té una gran vitalitat.»

Passant al mes de setembre, el dia 2 ens assabentàvem que la professora i traductora novaïorquesa Mary Ann Newman havia obtingut el Premi Ramon Llull de Catalanística. El 17 del mateix mes sabíem que el govern central havia demanat al Parlament

Europeu que permetés el català en els plens. En canvi, l'endemà unes 2.800 persones es manifestaven a Barcelona contra la immersió lingüística. El 19 de setembre, Martí Gironell rebia a Girona el 55è Premi Bertrana. El 24 del mateix mes el Govern francès denunciava el municipi d'Elna (Rosselló) perquè reconeixia l'ús del català en els plens. Al cap de dos dies moria, a l'edat de seixanta-vuit anys, el professor japonès Ko Tazawa, expert en catalanística; havia obtingut la Creu de Sant Jordi (2003) i el Premi Internacional Ramon Llull (2019).

Entrant en el mes d'octubre, el dia 1 un diari entrevistava Xavier Gual, escriptor i professor de secundària, de qui destacava la frase: «Hem d'intentar no perdre els joves en l'ús de la llengua.» El dia 3 del mateix mes un rotatiu editorialitzava: «El que el català necessita és una actitud positiva. Els catalanoparlants ens hem de desestressar i desacomplexar amb la llengua.» El mateix dia i el mateix mitjà de comunicació entrevistava Míriam Martín Lloret, autora de *Teràpia lingüística*, de qui destacava l'afirmació: «Amb el català tenim un 10 en alarmisme i un 0 en proactivitat.» El 7 d'octubre la consellera de Justícia, Lourdes Ciuró, anunciava més recursos per a incentivar l'ús del català en el món judicial. El 10 del mateix mes ens assabentàvem que Xavier Antich, president d'Òmnium Cultural, acabava d'inaugurar una nova seu a l'Alguer, amb l'objectiu d'impulsar el català a la ciutat sarda. Al cap de dos dies sabíem que el 54% d'advocats d'ofici de Manresa participava en el pla de foment del català. El 16 d'octubre se celebrava el quarantè aniversari de l'inici de la diplomatura universitària en llengua catalana a Perpinyà. El 26 del mateix mes ens informaven que el procés participatiu del Pacte Nacional per la Llengua havia recollit 2.600 idees per a millorar l'ús del català. L'endemà un diari deia: «El català treu el cap a Eurovisió. El grup Siderland farà història al Benidorm Fest i podria anar al certamen.»

Com veieu, hi ha de tot: activitat, oposició, reflexions, finals de vida fecunda. Sigui com sigui, continuem la tasca a favor de la nostra llengua.■

Llengua Nacional 121

Editorial

Continuem seguint l'actualitat..... 3

In memoriam

Miquel Strubell (1949-2022): hem tingut un gran company. Isidor Marí..... 5

Sociolingüística

La llengua del poder. Joaquim Rovira i Xaubet..... 8

Denúncia

Conquesta, imposició i colonització. Andreu Salom i Mir..... 10

Gramàtica

Notes disperses (X). Albert Jané..... 11

Lèxic

La transmissió intergeneracional del lèxic de l'Horta Valenciana.
Mª Gloria García-Blay i Mónica Belda-Torrijos..... 14

Sintaxi

L'article personal en els noms d'animals. Pere Martí i Bertran..... 18

Traducció d'una frase feta anglesa. Carles Riera..... 20

Temps verbal i adjectius de possibilitat passiva. Carles Riera..... 22

Una forma verbal normativament desconsiderada (II). Josep Ruaix i Vinyet..... 25

Dialectologia

Crònica diatòpica de la Marina Alta. Víctor Manuel Castro i Monserrat..... 28

Divulgació

Les Voltes Educa, un projecte il·lusionant. Núria Felip i Jacas..... 31

Entrevista

Ferran Suay: «Que ens governen uns covards ens juga en contra absolutament».

Agnès Toda i Bonet..... 33

Crònica

El Correllengua 2022, dedicat a Joan Fuster. Jaume Marfany..... 37

Juguem amb la llengua

Monosíl·labs. Daniel Ruiz-Trillo..... 38

L'Associació

Un trimestre molt actiu..... 39

Resseña

De viva veu. Joan Garí..... 42*Els pòstits del senyor Nohisoc*. Pere Martí i Bertran..... 43*Memòries d'un filòleg norantí*. Josep Ruaix i Vinyet..... 44*Primer recull de prosa de Miquel Bosch i Jover*.*Esbós d'anecdota*. Josep Ruaix i Vinyet..... 45*Els cognoms de les Illes Balears*. Andreu Salom i Mir..... 46*Baules. Cartes generacionals*. Francesc Marco-Palau..... 47

«L'autodeterminació no és un caprici, està al Pacte Internacional de Drets Humans de les Nacions Unides.»

Miquel Strubell i Trueta

Llengua Nacional

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ

Associació Llengua Nacional
Registre d'Associacions núm. 12.842
Dipòsit Legal: B-35574-91
ISSN edició impresa: 1695-1697
ISSN edició electrònica: 2696-7596

ADREÇA POSTAL

C. de Sant Pere més Alt, 25
08003 BARCELONA
info@languanacional.cat
www.languanacional.cat
@LlenguaNacional
Associació Llengua Nacional

DIRECCIÓ

Màriam Serrà

SOTSDIRECCIÓ

Agnès Toda i Bonet

EDICIÓ

Joan Pau Batlle
revista@languanacional.cat

DISSENY I MAQUETACIÓ

Maria Vilarnau

IMPRESSIÓ

Impremta Barnola, SL - Guissona

JUNTA DE GOVERN DE L'ASSOCIACIÓ

PRESIDENTA: Màriam Serrà
VICEPRESIDENT: Pere Poy
SECRETARI: Marc Sangles
VICE-SECRETARI: Andreu Salom
TRESORER: Xavier Graells
VOCALS: Jaume Casassas, Arnau Colominas, Maria Cucurull i Agnès Toda
MEMBRE D'HONOR: Albert Jané

CONSELL ASSESSOR

Jaume Casassas, Albert Jané, Bernat Joan, Joan-Carles Martí, Carles Riera, Josep Ruaix i Marc Sangles

PORTADA

Miquel Strubell i el canó de Palamós

Miquel Strubell (1949-2022): hem tingut un gran company

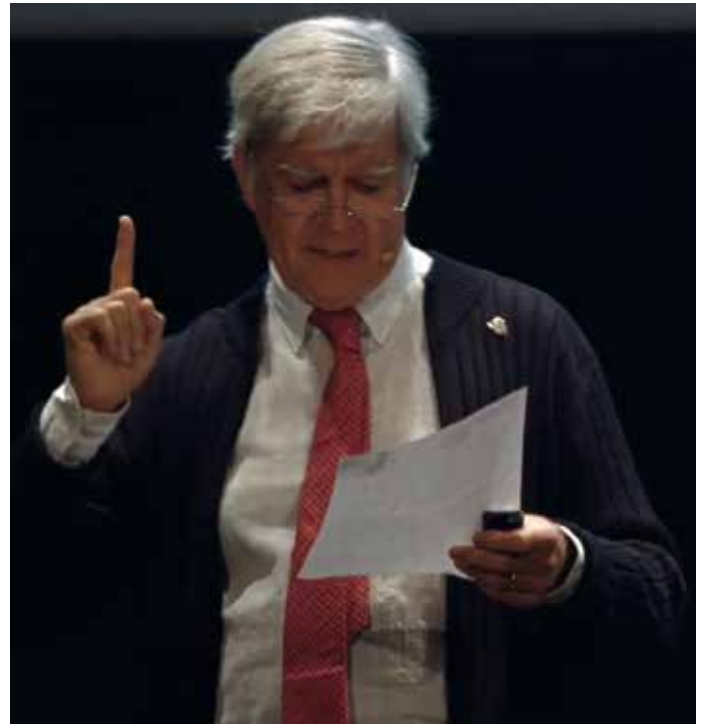
Isidor Marí

Des de diferents sectors de la nostra societat, moltes veus han expressat el seu sentiment davant la desaparició prematura de Miquel Strubell i Trueta, a causa d'un càncer, i han posat en relleu la importància de les seves aportacions a la sociolingüística, a la política lingüística i a les reivindicacions nacionals. Efectivament, hem perdut un gran company en totes aquestes causes.

Tanmateix, em consta que ell no hauria volgut que el recordéssim des de la tristesa pel que no ha pogut ser, sinó des del reconeixement i el goig que es desprèn de l'esforç positiu i constant de tota la seva vida. Així recordo que ho va fer ell mateix amb la família, quan va faltar son pare: recordant els millors moments de la seva vida, amb algunes anècdotes divertides, fins i tot. Sí, celebrem la vida del Miquel, més que no pas encongir-nos perquè ja no sigui entre nosaltres, perquè hem tingut un gran company.

En algun altre lloc¹ he volgut deixar constància de la seva trajectòria acadèmica, massa rica per a resumir-la satisfactòriament en aquestes notes, que més aviat voldrien reflectir les inquietuds professionals i la relació de companys que vam compartir dues etapes: primer a la Direcció General de Política Lingüística (1980-1996) i després a la Universitat Oberta de Catalunya (1999-2014).

Ens vam conèixer el 17 d'octubre de 1980, quan jo m'incorporava a la Direcció General de Política Lingüística, que aleshores comptava amb una plantilla que hauria cabut en un cotxe petit. Ben aviat vaig veure que era una persona amb qui era fàcil col·laborar o, més ben dit, amb qui era impossible discutir (però sí que s'hi podia discrepar sense inconvenients). Aquest caràcter s'ha atribuït a la seva educació britànica. Potser sí, però de britànics també n'hi ha d'esquerps, i no cal treure-li mèrit personal, al Miquel. En qualsevol cas, gràcies també a l'estil de direcció d'Aina Moll, ben aviat vam treballar com un equip compacte, que afortunadament va créixer aviat i diria que bé.

Tal com exposa el *Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística* (1983), ens vam dividir complementàriament les feines entre els tres serveis: en Miquel s'ocupava del Servei de Normalització (sensibilització i extensió de l'ús) i de les primeres recerques de l'Institut de Sociolingüística, i jo dels aspectes més lingüístics (llenguatges d'especialitat) i l'aprenentatge de català per part dels adults, des del Servei d'Assessorament.

Un dels projectes principals del Miquel va ser la campanya de la *Norma* («El català, cosa de tots»), la primera gran campanya de sensibilització, que ell va poder orientar magníficament gràcies a la seva formació en psicologia social. El curs multimèdia *Digui, digui...*, complementàriament, volia fer real l'eslògan, posant el català a l'abast de tothom amb classes, diaris, ràdios, televisions i materials d'autoaprenentatge. Tinc un gran record de les converses en què discutíem els millors diàlegs per als spots de la campanya i per als esquetxos del curs multimèdia...

¹ Sortirà en el proper volum de la revista *Estudis Romànics*, de l'Institut d'Estudis Catalans.

I, mentre preparàvem tot això, vam haver de sortir al pas del *Manifiesto dels 2.300* posterior al *Tejerazo* (23-2-1981). Sempre hem estat convençuts que aquell text infame reaccionava contra una acció de normalització lingüística que encara no existia, perquè algú havia filtrat que estàvem preparant una gran campanya: rellegiu-lo des d'aquest prisma.

I també va intervenir, en Miquel, en la gestació de la Llei de Normalització Lingüística de 1983 i la campanya de difusió, un cop aprovada.

Després, el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) ens va posar el repte d'emprendre la planificació estratègica global de la política lingüística, i promoure un gran Pla General de Normalització Lingüística. Amb en Miquel Renui de director general (1988-1996), amb el Consell Social de la Llengua Catalana com a òrgan de concertació i compromís entre els grans agents socials i amb la xarxa de serveis lingüístics de la Generalitat, del Consorci (CpNL) i dels diferents àmbits sectorials, al cap d'uns anys vam enllestir un sistema de planificació que unificava tots els agents en una mateixa dinàmica, i en Miquel hi va tenir un paper decisiu, sobretot coordinant els *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana* (1991) i actuant com a secretari del Consell Social de la Llengua.

Tinc davant precisament l'acord del Consell Social del desembre de 1991 en què es decidia emprendre l'elaboració del pla, i no puc evitar de transcriure'n algunes frases que havíem preparat amb en Miquel i l'equip tècnic:

«la política lingüística no pot ser concebuda al marge de les grans transformacions demogràfiques, econòmiques, polítiques i socials»;
«exigeix també una implicació participativa àmpliament oberta a tots els sectors de la societat, que no han de ser simplement els receptors o destinataris de l'acció de govern, sinó que han

d'intervenir activament i de forma continuada en la determinació dels objectius i de les estratègies més viables»;
etc.

Tant de bo que el Pacte Nacional per la Llengua que ara es prepara recuperi aquella concepció, que lamentablement es va esvaïr després dels pactes del Majestic de 1996.

No puc estendre'm en detalls, però cal recordar també que des d'aleshores en Miquel va exercir un paper important en la internacionalització de la causa catalana i en la vinculació de la nostra política lingüística amb l'europea, com ara a través de l'*European Bureau for Lesser-Used Languages* (EBLUL). Abans que tornéssim a coincidir a la UOC, ja havia intervingut com a assessor en alguns documents internacionals rellevants, com les Recomanacions d'Oslo (1998)² i de Lund (1999)³ de l'OSCE⁴.

La seva incorporació als Estudis d'Humanitats i Filologia de la UOC, que jo aleshores dirigia, va permetre donar un impuls extraordinari a diferents fronts d'activitat. En docència, amb el disseny d'un postgrau de Gestió de la Diversitat Lingüística i Cultural; en recerca i difusió, per mitjà de l'acord subscrit entre la UOC i Linguamón-Casa de les Llengües per a la creació d'una Càtedra de Multilingüisme, des de la qual vam promoure publicacions de referència i el grup Europa Diversa —amb la Fundació Bofill, el Centre UNESCO, l'Institut Català de la Mediterrània, el Patronat Català Pro Europa i el centre Intercultura.

Miquel Strubell va ser l'ànima durant aquells anys de diversos informes i programes universitaris europeus centrats en la defensa de la diversitat lingüística: Atlantis⁵, Euromosaic⁶, ADUM⁷, DROFoLTA⁸, DiTLang⁹, EUNoM¹⁰...

I és aleshores també quan s'implica més activament en iniciatives de signe polític sobiranista —Catalunya

² *Oslo Recommendations Regarding the Linguistic Rights of National Minorities*. <https://www.osce.org/hcnm/oslo-recommendations>.

³ *Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life*. <https://www.osce.org/hcnm/lund-recommendations>.

⁴ *Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa*.

⁵ L'*Observatori Atlantis* és un web en què es reuneix informació actualitzada sobre eines digitals i recursos vinculats a les noves tecnologies disponibles en —i per a— les llengües minoritzades de la Unió Europea, una iniciativa de la UOC en el marc de la xarxa *Europa Diversa*.

⁶ European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Euromosaic: The production and reproduction of the minority language groups in the European Union*, Publications Office, 1996. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2f411e5e-e710-421f-988c-b6d8cf5ce474>.

⁷ *Working together to promote regional and minority languages in Europe*.

⁸ *Detecting and Removing Obstacles to Foreign Language Teaching Abroad*.

⁹ *Diversity in Teaching (Foreign) Languages in Europe*, un dels projectes desenvolupat per l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3), institut de recerca de dins la UOC orientat a desenvolupar les potencialitats d'Internet i el món digital.

¹⁰ *European Universities' Network on Multilingualism*.

2003, Sobirania i Progrés— i obre la qüestió del referèndum d'independència en un estudi fet en col·laboració amb Ernest Querol —*Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya* (2009), en què es demanava als enquestats què votarien en un eventual referèndum (amb resultats favorables al Sí).

En aquells anys (2009-20011), Strubell va coordinar l'Observatori de la Llengua Catalana, que va emetre informes rellevants sobre la situació lingüística, i participà amb mi en l'estudi ELAN.cat, sobre el lloc del català en el multilingüisme de les empreses —una aplicació al nostre àmbit de l'informe europeu ELAN, que lamentablement no tingué la transcendència política esperada.

Un darrer gran treball del Miquel, aquest cop en col·laboració amb Emili Boix, va ser la coordinació del llibre *Democratic policies for language revitalisation: the case of Catalan* (2011), una magnífica presentació internacional de les polítiques lingüístiques de la nostra àrea.

Mentrestant, s'havia implicat cada vegada més en diverses institucions de la societat civil —les fundacions Catalunya-Fons, Vincle i Congrés de Cultura Catalana, el Consell Consultiu de la Plataforma per la Llengua —i revistes especialitzades— els consells de redacció de *Treballs de Sociolingüística Catalana*, *Language Policy*, *Journal of Multilingual and Multicultural Development* o *Minorités Linguistiques et Société / Linguistic Minorities and Society...*

I és prou sabut que va ser una de les persones que promogueren la creació de l'Assemblea Nacional Catalana i la seva configuració inicial. Aquest compromís amb els nostres drets nacionals es faria manifest fins als darrers dies de la seva vida, amb la publicació del llibre *Lying for Unity: How Spain uses fake news and disinformation to block Catalonia's independence* (2021) i en la *Carta a Europa*¹¹ que va escriure en les darreres hores de la seva vida, en la qual expressa amb contundència com ens han defraudat les institucions europees:

«L'autodeterminació no és un caprici, està en el Pacte Internacional de Drets Humans de les Nacions Unides. Així, com us podeu imaginar, el fet que les tres organitzacions de la Unió Europea hagin defraudat els catalans és per a mi, i m'atreveixo a parlar en nom de milions de persones, una renúncia absolutament repugnant als valors europeus sota la pressió del que només pot ser definit com un autèntic estat assetjador, el regne d'Espanya.»

Crec que val la pena que recordem i apreciem tot el que va fer el nostre company Miquel Strubell, més que no pas lamentar el que hauria pogut fer. Crec que ell ho voldria així, amb el sentit de l'humor que el caracteritzava i que li va fer dir al final del seu currículum acadèmic que li agradava anar en bicicleta... sobretot costa avall.

Gràcies per tot, Miquel!!

¹¹ <https://www.vilaweb.cat/noticies/carta-europa-ultim-article-miquel-strubell>.

La llengua del poder

Joaquim Rovira i Xaubet

L'auge o el declivi d'una llengua van molt lligats al poder polític de l'administració que representa als seus parlants. Tot i que actualment l'escola catalana educa molt poc en la catalanitat, tots som més o menys coneixedors que, fa segles, a l'edat mitjana, quan les institucions catalanes eren poderoses, el català va expandir-se per la Mediterrània fins a arribar a Grècia, de la mà de l'heroica Companyia Catalana d'Orient. Els aleshores ducats d'Atenes i Neopàtria van ser terres conquerides pels catalans i durant dècades el català hi va ser llengua oficial.

El poder genera admiració, respecte i prestigi i el transmet a la llengua amb la qual aquest poder s'identifica. Aquest fet es tradueix amb una adhesió espontània de nous parlants i un orgull i satisfacció, per part dels parlants d'origen, de pertànyer a aquella comunitat lingüística. Malgrat això, la implementació d'aquest poder no és sempre del grat de tothom. Encara avui dia, en albanès el mot *katala* significa «monstre» i s'utilitza per a espantar els nens. L'ús del poder, que a vegades pot voler dir de la força, sol deixar rastre en el llenguatge actual.

Tanmateix, el poder i el prestigi no són gaire compatibles amb el victimisme; ningú voldrà aprendre i parlar

la llengua d'uns dirigents que no donen exemple i que se senten còmodes fent el ploricó (si no el ridícul) i que diuen que ja els està bé un país divers i barrejat, tal com va declarar l'actual president català arran de la polèmica pel lliurament de la Creu de Sant Jordi al grup de pop-rock espanyol Estopa.

D'acord que els immigrants han d'aprendre català i penso que hauria de ser d'obligat compliment, com passa en qualsevol país normal; dit això, plantejem-nos: quines noves adhesions envers la nostra llengua i quin prestigi pot generar la constant desvaloració de la catalanitat?

Si tot és relatiu i no tenim una pauta clara en el nostre sistema de valors, que determini quins són els nostres veritables centres d'interès i com els protegim, o si qualsevol lluita sectorial o internacionalista¹ passa per davant de les conveniències nacionals i, a més, tot el que ve de fora és bo i enriquidor, i competeix al mateix nivell que la nostra llengua i cultura totalment minoritzades, és evident que el futur del català és el d'esdevenir una llengua secundària, si no residual.

És clar que la manca d'un lideratge polític potent i determinant provoca, en els casos descrits, incertesa i genera, en el parlant de la llengua, una indefensió que es fa més grossa quan es tracta de nous parlants que volen aprendre el català i que moltes vegades desisteixen, per inseguretat i perquè constaten el poc atractiu d'aquesta llengua, cada cop menys valuosa i poc útil, perquè la llengua comuna, la que uneix aquesta diversitat i aquest mestissatge que promou la Generalitat, acaba essent el castellà.

Aquesta interferència sociolingüística de la llengua castellana en gran part del domini lingüístic fa que algú que vulgui aprendre la nostra llengua gairebé no pugui fer-ho si no té coneixements previs de castellà. Es trobaran en la mateixa situació o pitjor a la Catalunya del Nord amb el francès i a l'Alguer amb l'italià. Podem comprovar, doncs, que les llengües que imposen els poders de l'Estat sota el paraigua d'una legalitat que, evidentment, s'han fet a mida,

¹ Comproveu que l'Autoritat Nacional Palestina es va pronunciar a favor de la unitat d'Espanya, en el procés independentista viscut fa pocs anys. Aquest fet sobta i ens hauria de fer reflexionar, tenint en compte l'enorme suport i l'entusiasme que desperta en el moviment de l'esquerra independentista la causa dels palestins.

esdevenen fàcilment dominants i tenen una capacitat invasiva gairebé sense aturador.

Cal dir-ho clar: la ideologització interessada del concepte multiculturalisme, imposat directament o indirecta pel poder espanyol, amb l'entusiasme de la Generalitat, mancada precisament de poder, juntament amb l'estigmatització del nacionalisme català que és motor d'impuls i prestigi social de la llengua i cultura catalanes, desemboca clarament, en la major part del país, en l'afebliment de la llengua pròpia i en més i més castellà en la nostra societat.

És important de saber que nosaltres, els catalans, per a poder formar part de la diversitat global, el que no hem de ser precisament és diversos i plurals, sinó catalans; només des de la catalanitat, des de la nostra llengua i les nostres tradicions, podrem formar part d'aquesta diversitat mundial i deixar rastre en altres llengües i cultures².

Sembla que la Generalitat s'ha decidit a moure fitxa, però els canvis que han de fer els nostres dirigents no poden ser només foc d'encenalls o gesticulacions per a distreure'ns, sinó que han de ser d'un calat considerable i, si no hi ha un nou redreçament ideològic i unes noves estratègies polítiques dutes a terme a consciència per a salvar el català, podríem parlar, llavors, d'una clara traïció al nostre poble per part dels partits polítics, essent ells com són coneixedors de l'estat d'emergència en què ens trobem.

Comença a ser urgent l'exigència de responsabilitats, ja que és evident que si la llengua catalana va essent substituïda, és perquè els catalans anem essent substituïts a causa de la baixa natalitat que patim i, alhora, ens trobem de fa temps amb una clara deixadesa de l'Administració catalana en la política lingüística del país, deixadesa que ha fet que l'ús normal del castellà, a Catalunya, hagi penetrat en tots els àmbits de la societat, incloent-hi la mateixa Administració autonòmica, i reulat, doncs, en la normalització lingüística iniciada a finals del segle passat.

Amb els plantejaments descrits anteriorment, constato que la situació és cada cop més preocupant. El canvi avança lentament però imparable i, sovint, voldríem mostrar als altres un país diferent, somiat per nosaltres i que enyorem, perquè aquest país que

trobem a faltar, on el català era d'ús majoritari i ballar sardanes un delit, l'hem arribat a viure de la mà dels nostres avis i ara veiem com se'n va. Sovint no som del tot conscients que les generacions més joves no el poden enyorar; és normal, ja que no es pot trobar a faltar el que mai no s'ha viscut.

Si tornem a l'exemple albanès, trobaríem que la majoria dels joves d'aquest país balcànic probablement desconeix l'origen etimològic de *katala*, si bé tothom en sap el significat, així com tots els albanesos saben que *Shqipëria*, el nom autòcton de llur país, vol dir «Terra de les àligues»³. Aquest desconeixement és en part responsabilitat nostra, de no haver mantingut la memòria de l'impacte de la presència catalana a la Mediterrània viva i de no saber-nos projectar internacionalment amb veu pròpia d'una manera consistent.

Així, doncs, cal una feina crítica, un foment de l'autoestima i una recuperació efectiva del poder dels catalans com la gran civilització que vam ser i que encara som, i, sobretot, una visualització d'aquest orgull, amb una clara projecció cap a la societat. Ben segur que la nostra llengua se'n veurà molt reforçada en tots els àmbits.

A partir d'aquest punt és molt important que oferim (si us plau) als immigrants que arriben una llengua útil, que els sigui atractiva i interessant, desitjable de ser apresada i parlada a tot arreu.

Fem-ho! Tenim l'esperança que ens ofereix l'experiència de veure que una petita part d'ells ja s'han incorporat a la catalanofonia, s'han fet seva la llengua, la parlen amb tota normalitat i també, ben orgullosos, la transmeten als seus fills.■

² A tall d'exemple i segons Joan Coromines, ben bé la meitat del vocabulari nàutic del castellà prové de la llengua catalana, a causa d'aquesta enorme influència que va tenir la nostra llengua a l'edat mitjana. Després, del castellà s'estengué a altres llengües.

³ És interessant de notar que l'emblema de l'àliga imperial que dona nom al país fou heretada dels romans d'Orient. En canvi, el nom *Albània* —derivat del llatí que, com el topònim *Albera*, a Catalunya, es referia a elevades muntanyes, blanquejades per la neu o les fulles dels àlbers, en el cas català— és considerat foraster i ignorat pel poble albanès. Malgrat l'extensió i el poder de l'Imperi romà en el passat, avui dia el llatí és una llengua morta. Avís per a navegants, doncs.

Conquesta, imposició i colonització

Andreu Salom i Mir

La llei del més fort i la conquesta militar constitueixen un camp de molta trajectòria que interpreta taxativament i clara la imposició d'un poder amb la força ferma i suficient d'expandir-se i ocupar altres llocs i espais que cobeja, sempre amb la intenció de fer-se'ls seus i anul·lar-ne la voluntat de resistència. Els exemples d'aqueix tall són tan abundants, fins i tot avui, que fora increïblement prolix detallar casos de vulneració del dret internacional. No em referiré ací a situacions actuals de conflictivitat bèl·lica ben palesa, sinó a una altra de molt més propera en l'espai, encara que ja llunyana en el temps, els efectes i conseqüències de la qual condicionen granment la nostra vida diària, tant personal com col·lectiva, per bé que sovint no en som prou conscients.

Quan les tropes castellanes arriben a la nostra terra i s'emparen del nostre país a començaments del segle XVIII, envaint i ocupant tota la Corona catalanoaragonesa, els invasors comencen a imposar-nos les seves estructures i formes de govern per tal de controlar la vida del país en tots els aspectes. Començaven a

consolidar els fonaments —que ja havien començat a posar en el segle XV— per a assimilar i anorrear la nació catalana. La persecució política anà lligada, ineluctablement, a la persecució lingüística, cosa que els ha tingut ben ocupats fins als nostres dies. Per bé que en els dos primers segles de l'ocupació els castellans-espanyols no reeixiren en la bilingüïtzació massiva dels catalans, la dictadura genocida franquista, amb mitjans més moderns i eficaços, se'n sortí completament, fins al punt que s'està produint l'assimilació lingüística dels catalanoparlants, en tant que ja no queden monolingües en llengua catalana —observem que en llengua castellana n'hi ha molts milions—. Aquesta ideologia *supremacista* i imperialista ha fet realitat, doncs, una subordinació i una colonització del nostre país per part d'un Estat espanyol (dit Regne d'Espanya) que té per objectiu principal desnacionalitzar i fer desaparèixer totalment la nació catalana i la nostra llengua, per tal de convertir-la en un simple apèndix, eixorc i obedient, del seu projecte nacional fagocitador.

El Regne d'Espanya ha deixat ben clar en multitud d'ocasions que el seu gran enemic és Catalunya, i totes les seves polítiques van sempre dirigides a assimilar-la i integrar-la dins el seu propi projecte, radicalment diferent del català en tots els aspectes. Per a aconseguir aquesta assimilació, tot s'hi val, car el dret de conquesta els atorga, segons ells, via lliure per a desenvolupar i dur a terme totes aquelles estratègies necessàries que només poden ésser pròpies d'un imperi o d'una dictadura —per molta carcassa democràtica constitucionalista que es vulguin arrogar—, com ara la violència i el militarisme, la guerra bruta, el terrorisme d'estat, l'espionatge, etc. La «sagrada unitat de la pàtria espanyola» és l'únic realment important, el que cal preservar tostemps. D'aquí venen tots els infortunis i tots els mals. ■

Notes disperses (X)

Albert Jané

Hem vist més d'un cop alguns joves, amants de transgredir per poc preu, que seuen a la taula i posen els peus al seient. Però no és igual *seure a la taula* que *seure a taula*. Quan diem *seure a taula* ens solem referir a la taula del menjador, i, és clar, volem dir al voltant de la taula. També usem aquest sintagma verbal amb els demostratius, *seure en aquesta / en aquella taula*, o amb algun altre determinatiu: *Seiem a la mateixa taula*, *Van seure a la taula del costat*. La frase *seure a la mateixa taula* s'usa també en sentit figurat, especialment en oracions negatives. Si diem *No seurem més a la mateixa taula* volem dir que hem trencat la relació i el tracte que manteníem amb algú.

Les frases següents són extretes del volum *El català literari*, de Pompeu Fabra (Editorial Barcino, 1932), recull d'articles teòrics reproduïts posteriorment a *La llengua catalana i la seva normalització* (MOLC. núm. 28): «[...] La llengua, la qual a través de *tants* segles de decaïment literari [...]» (p. 22), «[...] els escriptors actuals, amatents a acollir *tots els* perfeccionaments que una coneixença [...]» (p. 69), «Descobrir un per un *tots els* castellanismes que infesten la nostra llengua [...]» (p. 78), «[...] bandejades *les mil* corruptes que hi pul·lulen [...]» (p. 78), «[...] ha de contribuir a la difusió *dels innombrables* guanys [...]» (p. 81), «[...] reemplaçar per construccions catalanes *les innombrables* construccions que la nostra llengua [...]» (p. 82), «*Els nombrosos* llatinismes que en català s'han escrit [...]» (p. 92), «[...] després de constatar *les múltiples* formes que pot revestir [...]» (p. 104), «[...] al costat *dels innombrables* mots catalans d'origen erudit.» (p. 106), «[...] prescindint *dels nombrosos* casos d'invariabilitat [...]» (p. 109), «[...] és una de *tantes* formes febles reforçades [...]» (p. 109).

Com hem dit més d'una vegada, ens abstenim de combatre l'ús del sintagma *els molts / les moltes*, del qual es podrien adduir alguns exemples, no gaires, de plomes amb prou autoritat. Però sí que ens ha d'ésser lícit de posar en relleu solucions alternatives, que considerem més pròpies de la nostra llengua. Són les que apareixen destacades en lletra cursiva en les frases que acabem de reproduir d'una obra de Fabra, en la qual no apareix ni una sola vegada aquest sintagma que ens sembla poc convincent.

Aquestes quatre frases són extretes (sense permís de l'autor) de l'excel·lent llibre de memòries *Sense futur*, de Joaquim Carbó, l'últim de la seva extraordinària i copiosa producció literària: *A* «A un dels directius que *es mostrava més interessat* perquè això es portés a terme li havia sentit dir [...]» (p. 57), *B* «[...] un d'aquells jueus no militants que *va prendre* consciència que ho era [...]» (p. 113), *C* «[...] era potser l'únic dels nostres editors que *mantenia* una conseqüent política d'autor [...]» (p. 119), *D* «[...] és un més d'aquests escriptors que *incrementen* els seus ingressos amb conferències» (p. 120). La frase *D*, amb el verb *incrementen* en plural, hauria de servir de model per a les frases *A* i *B*, amb el sintagma *es mostrava més interessat* i el verb *va prendre* indegudament en singular. Així com el subjecte de *incrementen* no és *un més* sinó *aquests escriptors*, el subjecte de *mostrava més interessat* no és *un* sinó *els directius*, i per tant ha de dir *es mostraven més interessats*, i el subjecte de *va prendre* tampoc no és *un d'aquells jueus militants* sinó *aquells jueus militants*. Així com l'adjectiu *militants* revesteix la forma del plural, també l'ha de revestir la subordinada relativa adjectiva, que ha de seguir el mateix tractament gramatical. En tots dos casos, si l'oració relativa adjectiva fos explicativa i no determinativa, i anés, per tant, entre comes, el verb, aleshores sí, hauria d'anar en singular: *A un dels directius, que es mostrava més interessat perquè es portés a terme, li havia sentit dir [...]*. En la frase *C* és evidentment procedent que el verb de l'oració relativa, *mantenia*, vagi en singular, car el subjecte és *l'únic dels nostres editors*.

No deu existir cap expressió catalana equivalent a la del francès *pied-à-terre*. El diccionari d'equivalències francès-català d'Enciclopèdia Catalana es limita a explicar que significa «casa, pis que hom ocupa de passada». El nostre amic Gabriel Bas, professor de català de la promoció del 1962 i excel·lent traductor del francès, en diu *cap de pont*. Viu a Barcelona però té un *cap de pont* a Tarragona, on va de tant en tant. Creiem que és una solució excel·lent i viable, que no vacil·lem a recomanar.

Una bona part de les formes de llenguatge impròpies tenen una existència limitada, les unes més curta, les altres més llarga. N'hi ha que semblava que s'havien

extingit del tot, però que reapareixen de tant en tant. Fa cosa de mig segle, entre la gent que anava a la muntanya, especialment entre els escoltes, era molt habitual l'ús del terme *planell*, en lloc de *mapa*, amb què, amb tota la convicció, es volia evitar el barbarisme *plano*. Però es va començar a divulgar que *planell* no és sinó el diminutiu de *pla*, i es va anar imposant la forma *mapa*, que és la més adequada, i ja ens feia l'efecte que feia temps que aquell *planell* espuri havia, si ho poden dir així, desaparegut del mapa. Com dèiem al principi, certes formes es resisteixen a desaparèixer del tot, i és així que ben recentment hem tingut l'ocasió de sentir la paraula *planell* amb aquell sentit impropri amb què abans era tan usual.

Entre la conjunció copulativa *i* i la conjunció adversativa *però* hi ha més casos d'intercanviabilitat del que podria semblar. Tant podem dir *Guanyava molts diners però anava vestit com un pobre* com *Guanyava molts diners i anava vestit com un pobre*, perquè la idea adversativa, d'oposició, ja hi és clarament implícita pel sentit de les dues frases coordinades. Òbviament, si diem *Guanyava molts diners i anava als millors restaurants*, la conjunció ha de ser la copulativa i no l'adversativa.

En català no existeix una forma equivalent al pronom *ello* de l'espanyol. Usat, precedit per una preposició, com a complement verbal, es tradueix amb el pronom adverbial: *Hi penso* o *Me n'ocupo* són els equivalents de *Pienso en ello* i *Me ocupo de ello*. Fent de subjecte o amb alguna altra funció, solem recórrer, com a equivalent, al demostratiu *això*, sovint amb un determinatiu com *això que dius* o *això que passa*, i a conjunts perifràstics, com *aquest fet*, *aquesta raó*, *el que ha passat*, etc. Avui ha esdevingut molt usual, en espanyol, la frase *Estoy en ello*, amb què es respon a un acuitament o a un toc d'atenció, que algú ha volgut traduir per *Estic en això*. No ens sembla pas una solució encertada. Caldria dir, més aviat, *Ja me n'ocupo*, o bé, segons com, *Ja estic al cas*.

Creiem encertat de postular l'ús del signe de la coma en el cas següent:

Aquell escrivia *dansa* amb ce trencada.
Aquell escrivia *dança*, amb ce trencada.

El subjecte de *Teniu molta pressa* tant pot ser *vós* com *vosaltres*, talment com el de *Té molta pressa*, tant pot ser *vostè* com *ell*. Però si bé el subjecte de *Digueu la veritat* tant pot ser *vós* com *vosaltres*, el de *Digui la veritat* només pot ser *vostè*: si el subjecte fos *ell*, que designa una persona no interpel·lada, caldria dir *Que digui la veritat*, amb una forma

verbal que s'hauria d'analitzar no com un imperatiu sinó com un subjuntiu.

Admetem com un fet natural que l'usuari de la llengua, especialment l'escriptor, tingui una preocupació que podria semblar exagerada per evitar qualsevol possibilitat d'ambigüitat en el text que dona a conèixer, i que aquesta preocupació el dugui a precisions que potser el lector podria considerar innecessàries. Un cas en què això s'esdevé sovint és quan es reforça un quantificador amb el pronom personal fort de tercera persona, tant referit a persones com a coses inanimades. Els exemples transcrits a continuació poden il·lustrar aquest fet: [...] *sentint els escriptors la necessitat de refer la llengua i no havent-hi una autoritat reconeguda per tothom, cada un d'ells resolía a la seva manera [...]* (Pompeu Fabra, *El català literari*, p. 25). Podem convenir que dient simplement *cada un*, que és la solució exclusiva propugnada insistentment per Jaume Vallcorba i els seus fidels seguidors, en lloc de *cada un d'ells*, el sentit de la frase no deixaria de ser ben clar. Però l'autor (en aquest cas, Pompeu Fabra) té una preocupació extrema, però legítima, perquè s'entengui clarament que es refereix als escriptors i no a qualsevol usuari de la llengua. En el mateix text (p. 23), observem un cas en què totes dues solucions apareixen contiguament: *Així tots [els escriptors] sense adonar-se'n, qui més qui menys, qui millor qui pitjor, feien tasca de gramàtic. I no gens menys, tots ells es malfiaven de la gramàtica [...]*. Creiem que hi hem de veure més aviat un ús espontani, potser amb la influència de raons d'estil. En tot cas, és un exemple més, com tants n'hi ha en les obres de Fabra, de legitimitat, simplement amb l'ús, de dues solucions paral·leles o divergents. D'altra banda, no costa gens d'adquirir exemples de bons autors, de lingüistes i escriptors tan destacats i coneguts per l'exigència extrema en l'ús del llenguatge, com Carles Riba, Ramon Aramon i J. V. Foix: [...] *de Roig i Raventós, de Josep Pla: tots ells representant aspectes diversos en una direcció de conjunt. I, divers de tots ells, el Carner recent [...]* (Carles Riba, *Llengua i literatura*, p. 44), [...] *la multiplicat de versions amb què moltes d'elles ens han pervingut* (Ramon Aramon, Notícia preliminar a l'edició de *Novel·letes exemplars*, «Els nostres clàssics», p. 7). En aquest breu text n'hi ha quatre exemples més, tots (ells) amb el pronom fort referit a coses inanimades. [...] *la divisió de les llengües romàniques. Dues d'elles, va dir, admeten el català. Les altres dues, no en parlen* (J. V. Foix, *Catalans de 1918*, p. 27).

Com és ben sabut, un adverbí pot modificar no solament un verb i un adjectiu sinó també un altre adverbí. *Anaven molt de pressa, El van tractar força malament*. Teòricament, un adverbí en *-ment* podria modificar un

altre adverbí anàleg, però la llengua sembla rebutjar aquesta coincidència. Es pot recórrer, aleshores, a la frase adverbial equivalent *d'una manera* (més l'adjectiu corresponent). Així, en lloc de *Van actuar plenament desinteressadament* diríem *Van actuar d'una manera plenament desinteressada*. També és adequat de recórrer a la mateixa solució quan un adjectiu no sembla que admeti la formació de l'adverbí en *-ment* corresponent: *Ho van tractar d'una manera afí*.

En una d'aquestes notes disperses (*Llengua Nacional* núm. 115, p. 349), dèiem que una alternativa d'equivalència del conjunt *per què*, quan *què* fa la funció de relatiu neutre (amb una oració com a antecedent) és *i per això*. Vet ací un breu paràgraf de la llengua medieval (*Novel·letes exemplars*, «Els nostres clàssics», p. 99) en què apareixen totes dues solucions, *per què* i *e per ço* (és a dir, *i per això*) clarament intercanviables: *per què cové que ton servey sia regordonat per mi, e per ço jo't vull recaptar gràcia ab lo senyor rey [...]*.

A can Morral, una gran casa de pagès de Santa Maria la Vilalba, del terme d'Abrera, tenien un mosso, en Ramon, que es pot dir que formava part de la família. Era natural d'aquell poble i hi havia passat tota la vida. La seva instrucció, com es pot suposar, era molt limitada. Però no és gens estrany que tingués algunes formes de llenguatge que coincidien plenament amb les d'un il·lustrat homònim seu, el beat Ramon Llull. Així, en lloc de *millor* deia *mellor*, i en lloc de *Quant guanyes?* deia *Cont gonyes?* En Ramon de can Morral, coincidint, aquí, amb un altre il·lustre personatge mallorquí, aquest contemporani, el filòleg norantí Joan Veny, que ara acaba de publicar unes extraordinàries memòries, riquíssimes d'informació dialectològica, també deia la màquina per «la bicicleta», fet, doncs, que no cal considerar cap diatopisme. Hi podria afegir que en Ramon de can Morral alternava *la màquina* amb *la becicleta*. I, encara, també deia la màquina per l'encenedor, segurament quan el context ho permetia.

Amb el propòsit, potser una mica càndid, d'enfortir l'ús del pronom *hom*, tan propi i característic de la nostra llengua, hi havia hagut una tendència a preferir-lo abusivament al seu equivalent, el pronom *es*, que és el més normal en tots els nivells del llenguatge. *Hom* adduïa, a més, la possibilitat (molt relativa) que l'ús del pronom *es* originés frases ambigües.

Aquesta tendència, avui, ha disminuït considerablement, i sense renunciar, sempre que convingui, o que sigui plaent, a l'ús del pronom *hom*, és absolutament normal de recórrer a la forma *es*, sense cap limitació, potser, en algun cas, amb l'única objecció, purament teòrica o especulativa, «que no pot fer de subjecte». Per si encara hi havia algun partidari de l'ús exclusiu del pronom *hom*, seria adequat de fer-li avinent que en la seva definició del diccionari acadèmic, el DIEC, hi ha justament un ús del pronom *es*: «Algú, la gent o tota la gent en abstracte, pronom emprat només com a subjecte quan *es* vol significar que l'acció expressada pel verb és realitzada per una o més persones sense dir quines.»

Hi ha una diferència evident entre *Si que corre*, amb la locució conjuntiva *si que* (sense accent) i *Sí, que corre*, amb l'adverbí d'afirmació *sí* (amb accent). En el primer cas, es tracta d'una frase admirativa, amb un ús del verb amb valor intensiu. I en el segon es fa una afirmació contundent, categòrica, normalment contradictori el que s'havia dit o el que es posava en dubte. Notem que la construcció amb la conjunció solament és possible amb verbs que admetin una gradació. Podem dir *Si que en sap* o *Si que se l'estima*, però no **Si que hi és* o **Si que vindrà*, al costat de *Sí, que hi és*, i *Sí, que vindrà*.

No hem sabut veure que la locució *fer un xiulet* («avisar») figuri en cap recull o repertori. És clar que molt sovint s'usa en sentit literal, com en la cançó popular «si l'amo ve / fes un xiulet / i de seguida / farem paret» i, doncs, es podria dir que no és sinó una frase verbal com qualsevol altra, sense la categoria de locució. Però el seu ús metafòric o figurat és un fet real: *Quan ho tinguis acabat fes un xiulet i ho passaré a recollir.* ■

La transmissió intergeneracional del lèxic de l'horta valenciana

Mª Gloria García-Blay i Mónica Belda-Torrijos
Universitat CEU Cardenal Herrera

INTRODUCCIÓ

Aquest article pretén ser una primera aproximació al lèxic oral i col·loquial de les comarques valencianes centrals i meridionals. Concretament, el nostre estudi se centra en l'anàlisi de diferents mots que pertanyen al món de l'agricultura, àmbit que considerem que ha patit un fort declivi d'un temps ençà. Malgrat que l'abandó de l'horta ha estat provocat per motius socioeconòmics, aquesta circumstància potser repercutirà en l'ús de la llengua. I és aquest fet, precisament, la hipòtesi des de la qual començarem la investigació. De fet, si desapareix el referent, com és el cas de diverses ferramentes del camp que han caigut en desús, la paraula s'esvaeix (González 2002: 416).

Per tant, l'objectiu del qual partim és comprovar com ha evolucionat la parla oral col·loquial d'onze comarques valencianes pel que fa a la transmissió intergeneracional. Així mateix, pretenem analitzar si les generacions més joves demostren un nivell d'estandardització de la llengua com a efecte de la presència del valencià dins del sistema educatiu (Montoya i Mas 2011: 381).

ESTUDIS PREVIS

Mitjançant aquesta investigació, intentarem contribuir als nombrosos estudis previs que s'han fet dins d'aquest camp.

A més dels estudis generals, com l'obra de Beltran i Segura-Llopes (2017), altres autors s'han fixat en una comarca o zona concreta. La parla de les comarques centrals ha estat a bastament estudiada: la Marina (Beltran 1997 i 1999), la comarca de la Safor (Morant 1987; Selfa 2017; Giner 2018 i 2020), la Vall d'Albaida (Casanova 1985; Bataller 2017), la Costera (Garcia Perales 1993), el Vinalopó (Baile 2009; Beltran 2008; Pérez 2007; Segura 1999 i 2003).

METODOLOGIA

El recull de lèxic es va dur a terme durant els mesos de novembre i desembre de 2021 i hi participaren un grup de menors de 30 anys i un altre de majors de 60, en total 75 mostres d'onze comarques (taula 1).

Taula 1. Comarques i poblacions

Baix Vinalopó (8)	Marina Alta (4)	Marina Baixa (10)
Crevillent Elx Santa Pola	Benissa Teulada	Polop la Vila Benidorm Sella
Safor (14)	Vall d'Albaida (18)	Ribera Baixa (4)
Piles Bellreguard Tavernes Beniarjó Oliva Gandia	Ontinyent Aielo de Malferit	Cullera Benicull del Xúquer
L'Alacantí (6)	Baix Segura (1)	Costera (2)
Sant Vicent del Raspeig la Torre de les Maçanes Sant Joan d'Alacant	Sant Fulgenci	Xàtiva
Vinalopó mitjà (6)	Alcoià (2)	
Novelda el Pinós	Alcoi	

Es va decidir de posar totes les paraules en castellà (taula 2) per a evitar influir en els informants, sobretot en els menors de 30 anys, atés que la seua

escolarització pot afavorir la utilització del mot estàndard en compte del col·loquial (Segura 1999: 209).

Taula 2. Recull de lèxic

Localitat:	Comarca:
Edat:	Nivell d'estudis:
Hortalisses	
acelga	
ajo	
alcachofa	
berenjena	
boniato	
brócoli	
calabacín	
calabaza	
canónigos	
cebolla	
champiñón	
chirivía	
coliflor	
escarola	
espárrago	
espinaca	
guisante	
haba	
judía verde plana	
judía verde redonda	
lechuga	
maíz	
nabicol	
nabo	
patata	
pepino	
perejil	
pimiento	
puerro	
rábano	
tomate	
zanahoria	
Tasques del camp	
aclarar	
arar	
desfondar	
despedregar	
fertilizar	
injertar	
podar	
recolectar	
regar	
Ferramentes	
alicates	
arado	
azada	
escardilla	

guadaña	
hacha	
horca	
hoz	
pala	
pico	
rastrillo	
sembradora	
sierra	
tijeras	
trasplantadora	
trillo	

ANÀLISI DELS RESULTATS

Els resultats de la investigació els agruparem per objectius: el cabal lèxic de cada grup d'edat i el nivell d'estandardització de cada franja.

Cabal lèxic

A la Ribera Baixa i a la Safor, els resultats són molt semblants. Els majors de 60 anys coneixen tot el lèxic proposat; en canvi, els menors de 30 no en tenen tant, de coneixement, sobretot, dins de les agrupacions de tasques i ferramentes. Mentre que s'hi veu que un 90,6% i un 84,3%, respectivament, és capaç de traduir les hortalisses, el percentatge baixa fins al 77,7% i 55,5% en el cas dels treballs, i fins al 81,2% i 62,5% si ens fixem en les ferramentes.

El cas de la Marina Alta és, si més no, curiós. El 93,7% dels grup de gent gran i el 84,3% de joves és capaç d'anomenar les verdures, dades molt semblants a les de les comarques que hem esmentat anteriorment. En canvi, la jovenalla amb nocions relacionades amb el camp voreja el 50%. Més sorprenents són encara les dades dels majors de 60 anys. Sols el 33%, en el cas de les feines agrícoles, i el 62,5%, en el de les ferramentes, coneix els ètims.

A la Marina Baixa tan sols hi ha hagut dificultats en el camp semàntic de les ferramentes. I també el grup de joves amb un percentatge de 81,2% té un coneixement inferior al grup de gent gran, que domina el 93,7% dels mots. La mateixa situació es percep al Vinalopó Mitjà. Les tres poblacions de l'Alacantí són, de nou, una mostra de les diferències entre les dues franges d'edat. Encara que el percentatge és del 93,7% en ambdós grups pel que fa al lèxic de les hortalisses, en la resta passa de vora el 90% en els majors a prop del 65% en els joves.

La totalitat dels entrevistats majors de 60 anys del Baix Vinalopó anys tenen clar tot el lèxic. Al voltant

d'un 80% dels joves manifesten el seu coneixement en els dos primers camps semàntics (hortalisses i tasques) i el percentatge cau fins al 62,5% en el cas de les ferramentes.

Els resultats de la Vall d'Albaida i la Costera són una mica estranys. Cap parlant no ha tingut problemes per a trobar el mot proposat.

Els percentatges de l'Alcoià continuen la tendència general. Del grup dels joves, els resultats són més elevats pel que fa al lèxic de les hortalisses, amb un 81,2%. En canvi, baixa de nou fins al 55,5% i al 62,5% en el coneixement dels ètims de tasques i ferramentes. Per contra, els valors de la gent gran s'estableixen en un 96,8%, un 88,8% i un 93,7% en cadascuna de les agrupacions temàtiques.

Com que al Baix Segura únicament tenim una mostra, els resultats els considerarem en l'apartat següent.

Nivell d'estandardització

En la majoria dels casos, el grup de joves utilitza un registre més estàndard que els majors de 60 anys, tant des del punt de vista de coneixement de lèxic com des del punt de vista fonètic. Si bé és cert que podem trobar un major percentatge d'estandardització en la gent gran dins dels exemples de tasques i ferramentes, s'ha de considerar que aquest és causat pel desconeixement de molts d'aquestes mots per part dels informants més joves.

Si agrupem els percentatges per camps semàntics, es manifesta una diferència de cinc punts en el lèxic de les hortalisses. Així, un 89,2% de la joventut utilitza el registre estàndard, enfront del 84,5% de gent gran. La diferència entre les dues franges d'edat augmenta en els altres conjunts. Quant a les tasques, els joves que usen la llengua de manera normativa són el 92,1%, set punts per damunt del 85,2% dels majors de 60 anys. El contrast més alt apareix en el lèxic de les ferramentes, en què tenim un 89,3% entre els menors de 30 anys, en oposició al 79,5% de gent de més edat.

Pel que fa a la Vall d'Albaida i a la Costera, veiem que el grau d'estandardització s'acosta al 100%.

CONCLUSIONS

Després d'analitzar la mostra, la primera cosa que atrau l'atenció és la mancança significativa de mots específics que pateixen els menors de 30 anys. En el seu cabal lèxic quant a les tasques agrícoles i les ferramentes que s'hi utilitzen, la pèrdua ha estat considerable. Aquest fet confirma una de les hipòtesis: la transmissió intergeneracional del lèxic del camp no s'ha dut a terme. Pot ser que aquesta interrupció s'haja produït pel progressiu abandó de les terres de conreu a causa de la crisi que afecta el sector des de fa un munt d'anys. Considerem, a més, que el coneixement de la major part de les hortalisses no és destacable, perquè la gran majoria són d'ús quotidià i els informants són valencianoparlants.

Un altra dada interessant amb què hem topat gira al voltant del nivell d'estandardització del lèxic. En tots tres grups, el registre emprat per la gent més jove ha estat més a prop del registre estàndard que el de la gent gran. Encara que s'hi veu una mancança de vocabulari entre els menors de 30 anys, la seua parla és més acurada. Recordem que tots ells han estat escolaritzats en valencià o l'han estudiat a l'escola i a l'institut. Per tant, han format part del procés de normativització de la llengua.

Deixant de banda les generalitats, podem concloure que aquest menut estudi ens ha servit per a comprovar la diversitat lingüística arreu de les comarques. De fet, considerem que l'existència de més d'un mot per a anomenar un mateix referent s'hauria d'entendre com a riquesa i no com a segmentació, encara que s'allunya de la normativa, perquè es tracta de varietats funcionals, totalment col·loquials, vives i canviants, com la mateixa llengua, com és el cas de «creïlla» que podem oir com a *queredilla*, *queraiïlla* o *querilla* i saber si som a Benicull, Beniarjó o Aiello de Malferit. I el mateix ocorre amb mots que pocs parlants empren ja, com *rugló*, *mor-dasses*, *encarnella* o *pepinell*, però pròpies del nostre sistema lingüístic. ■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALCOVER, A. M.; MOLL, F. (1928–1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Editorial Moll, 10 vols. [en línia: <<https://dcbv.iec.cat/>>, consultat: 8-2-2022].

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2019). *Diccionari normatiu valencià*. València: AVL [en línia: <<https://www.avl.gva.es/lexicvall/>>, consultat: 20-1-2022].

BAILE I LÓPEZ, E. (2009). «Aportacions al lèxic aspenc d'origen català», *La Rella*, núm. 22, p. 25-39.

BATALLER GRAU, V. (2017). «Contextualització del valencià d'Albaida: un parlar entre Ponent i Llevant», dins *Almaig*, núm. 33, p. 105-113.

BELTRAN I CALVO, V.; SEGURA-LLOPES, C. (2017). *Els parlars valencians*. València: Universitat de València.

BELTRAN I CALVO, V. (1997). *El parlar de Benissa*. Alacant/Benissa: Institut d'Estudis Joan Gil-Albert / Ajuntament de Benissa.

——— (1999). «Els parlars mallorquinitzants de la Marina», dins *Caplletra*, núm. 26, p. 171-191.

——— (2008). *El parlar de les Valls del Vinalopó i del Carxe*. Petrer: Centre d'Estudis Locals del Vinalopó.

BIBILONI, G. (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: 3i4.

CARBONELL, O.; TORMO, J.; COLOMINA, J. (2011). *Tresor del valencià meridional: diccionari temàtic i fraseològic*. Alacant: Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert.

CASANOVA, E. (1985). «La dialectologia catalana i el parlar de la Vall d'Albaida», dins *Alba: revista d'estudis comarcals de la Vall d'Albaida*, núm.1, p. 80-83.

GARCIA PERALES, V. F. (1993). «Estudi comparatiu del lèxic de la Vall d'Albaida i de la Costera», dins *Almaig*, núm. 9, p. 13-17.

GINER MONFORT, J. (2018). «Alguns mallorquinismes en la parla de la Safor», dins *Estudis Romànics*, núm. 40, p. 273-296.

——— (2020). «Estudi geolingüístic del parlar de la Safor». *Caplletra*, núm. 68, p. 59-98.

GONZÁLEZ SALGADO, J. A. (2002). «*El léxico de las herramientas agrícolas en Extremadura*», dins *Revista de Estudios Extremeños*, núm. 58, 2, p. 415-450.

MONTOYA ABAT, B.; MAS I MIRALLES, A. (2011). *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

MORANT, R.; ESCRIVÀ, V. (1987). *L'apitxat de Gandia: un problema sociolingüístic*. Gandia: CEIC Alfons el Vell.

PÉREZ I NAVARRO, V. J. (2007). «Vocabulari antic de Crevillent», dins S. Martí, M. Cabré, F. Feliu Torrent, N. Iglésias i D. Prats (coord.), *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, núm. 2, p. 297-310.

SEGURA I LLOPES, C. (1999). «Els verbs de tipus *naixtre* al Baix Vinalopó», dins *Caplletra*, núm. 26, p. 193-218.

——— (2003). *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. Alacant: Universitat d'Alacant.

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com

L'article personal en els noms d'animals

Pere Martí i Bertran

L'article personal, com la majoria de lectors deuen saber o si més no intuir, és la partícula que precedeix els noms de persona o els cognoms: *na/la Mercè, n'/l'Esther, na/la Serra, en/el/lo Pau, en/el/lo Molina, l'Antoni, l'Armadans...* En català, aquest article no té mai matís ni de menyspreu ni de vulgaritat, a diferència del que pot passar en altres llengües, com ara la castellana. Prové dels vocatius llatins *domine* i *domina*, que van donar les formes clàssiques *en* i *na*, esteses per tot el domini lingüístic, com ho demostra la toponímia (Castellar de n'Hug, Canet d'en Berenguer, Callosa d'en Sarrià...), per molt que actualment només s'han mantingut vives i amb totes les variants (*en, na, n'*) a les Illes Balears i Pitiüses. En altres parts del domini lingüístic han estat substituïdes per l'article determinat corresponent (*el, la, lo, l'*), hi han conviscut les dues formes en el masculí (*en, el*) o ha desaparegut pràcticament, com passa al País Valencià. Aquesta informació, amb més o menys detalls, amb més o menys exemples, la podem trobar en totes les gramàtiques catalanes. El que no hi he sabut trobar, almenys a les que he consultat —amb una excepció: la *Gramàtica del català contemporani* dirigida per Joan Solà (volum 1, Empúries, Barcelona 2002, p. 547)—, és l'ús que una part del territori fa de l'article personal davant els noms d'animals domèstics, o de mascotes, que diríem ara. Aquesta obra només esmenta el gironí; jo hi afegiria una bona part del català central, ja que a la Plana de Vic, al Ripollès, etc. també és ben viu parlar d'*en Mixet, la Mixeta, en Duc o la Perla*, posem per cas. I encara, per la informació d'uns bons amics mallorquins, a les Illes, ja que *en Sineu* era el seu moix i *na Noneta* la seva cussa. A més a més, en les *Rondalles mallorquines* recollides per mossèn Alcover, també n'hi ha una bona colla d'exemples: *en Baulos* i *en Gelat* (ases de les rondalles *En Pere Tort* i *El Bon Jesús, sant Pere* i *en Bruixa*, respectivament), *en Mirando* i *na Filet d'Or* (el drac i la serp protagonistes de les rondalles homònimes)...

M'ha cridat l'atenció que aquest ús, restringit i poc estudiat, en literatura infantil i juvenil (LIJ) hagi superat els límits comarcals i dialectals, s'hagi estès per tot el

territori i s'hagi convertit en un tret d'allò més freqüent en les obres per a la quitxalla, incloent-hi les traduccions al català. La raó fonamental, a parer meu, és que l'ús de l'article personal aplicat a animals és una forma més d'humanitzar-los, de dotar-los de característiques humanes, tret habitual en les faules, les rondalles i bona part de la literatura adreçada als infants. D'altra banda, els fa més propers, més entranyables, més companys d'aventura. Val a dir que no som pas l'única cultura, ni de bon tros, que fa aquesta personificació, també gramatical, dels animals domèstics. L'anglès, per exemple, per a referir-se a una mascota fa servir els pronoms personals *he* i *she* i no pas *it*.

D'exemples en la LIJ catalana en trobem a cabassats. Permeteu-me de començar amb uns quants de ben propers i que tinc ben presents, ja que els he fet servir en algunes de les meves obres: la primera novel·la que vaig escriure, protagonitzada pel gat familiar, anomenat Griset perquè era totalment gris, es titula *En Griset*, i la segona part, *En Griset aventurer* (Alfaguara/ Grup Promotor, Barcelona 1997 i 2000); els ratolins protagonistes del conte *Dos ratolins de bosc* (Baula, Barcelona 2004) són *en Blanquet* i *en Tolí* (per cert, en la traducció al gallec es diuen *Albelo* i *Petís*, sense article personal, naturalment); en la novel·la *Les tortugues de l'àvia* (Cruïlla, Barcelona 2001), les dues tortugues que els protagonistes rescaten són *la Tuga* i *la Tortu*. No cal dir que en podem trobar molts altres exemples en autors i editorials ben diferents. A l'editorial Barcanova, per exemple, hi ha un esquirol, obra de Cinta Arasa, que la protagonista, l'Aloma, vol convertir en la seva mascota i que anomena *el Gla*; o unes ovelles, creades per Pep Molist, que en els títols ja són *la Moli* i *la Doli*; o una mofeta que la seva creadora, la Glòria Marín, ha batejat amb el nom de *la Llufa*. A l'editorial Cruïlla també n'hi trobem una bona colla: el toixó creat per Rosa-Victòria Gras és *en Tuixi*; els protagonistes de *La colla del circ*, de Jaume Cella, són *la Núria* (un centpeus), *en Manel* (una llagosta mascle), *l'Otto* (un forçut escarabat), *la Maria* (una papallona); la protagonista del conte *Paparra*, de Jaume Ribera, sempre és *la Paparra*, amb article, malgrat que en

Traducció d'una frase feta anglesa

Carles Riera

L'anglès té la frase feta *I'll eat my hat* (literalment «em menjaré el barret») per a indicar que hom està segur que una cosa no passarà mai, que no s'esdevindrà¹. Sol anar amb oracions condicionals, concretament en l'apòdosi o segona part que completa la pròtasi o primera part de l'oració composta encapçalada per la conjunció *if* (en català, *si*).

Per exemple: *If she actually marries him I'll eat my hat*, la qual, traduïda calcant l'anglès, seria: *Si es casen em menjaré el barret*.

Semblant a aquesta frase feta anglesa n'hi ha una altra que expressa també incredulitat o inversemblança: (*If* [...] *or/then I'm a Dutchman*.

Per exemple: *If that's his real hair, then I'm a Dutchman*, la qual, traduïda calcant l'anglès, seria: *Si aquest és el seu cabell real, llavors jo soc holandès*.

Ara bé, per a expressar incredulitat, el català disposa de frases fetes pròpies, tant o més expressives que les angleses, sense necessitat d'haver de recórrer al calc. Anotem-ne algunes:

- 1) *Si (passa tal cosa), em faig frare*.
- 2) *Si (passa tal cosa), que em matin!*

3) *Si (passa tal cosa), que em pengin!*

4) *... jo soc el papa de Roma*.

Altres expressions que denoten també incredulitat o inversemblança són aquestes:

5) *Com ara plouen figues!*²

6) *I un be negre amb potes rosses!*³

Dependrà de cada context que puguem fer servir una o altra expressió⁴. Veurem, primer, les quatre primeres frases fetes catalanes en detall (que són les que més escauen a la frase feta anglesa) i després anotarem alguns exemples amb el calc *I'll eat my hat* («em menjaré el barret») i la versió catalana apropiada.

FRASES FETES

1) *Si (passa tal cosa), em faig frare*⁵. És la forma reduïda de la parèmia *Si d'aquesta en puc sortir, em faig frare caputxí*. Exemple: *If there's a goal scored now, I'll eat my hat* → *Si ara fan un gol, em faig frare*.

2) *Si (passa tal cosa), que em matin*. És la construcció que el *Diccionari anglès-català* d'Enciclopèdia Catalana indica com a equivalent de la frase feta *I'll*

¹ L'exemple més antic d'aquesta frase feta en la literatura anglesa és de 1762, en *Homer Travestie* (una paròdia de la *Illiada*), de Thomas Bridges. Expressió usada, més tard, per Charles Dickens, autor que n'afavorí la difusió: «*If I knew as little of life as that, I'd eat my hat and swallow the buckle whole*» (*The Pickwick Papers*, 1837) [Si hagués s'abut que la vida havia de ser tan curta com aquesta, m'hauria menjat el barret empassant-me tota la sivella]. Curiosament, l'hongarès té aquesta mateixa frase feta: *Megeszem a kalapom, ha...* (= *I'll eat my hat if...*).

² L'expressió *ara plouen figues* es diu per a indicar que una cosa no pot ser. També figuren en repertoris catalans altres variants (cf. Maria Teresa ESPINALT, *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Universitat Autònoma de Barcelona – Publicacions de la Universitat de València – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 2004): *Com ara plouen carbasses, com ara plouen naps, com ara plouen gínjols*. L'expressió *tan cert com ara plouen figues* significa que una cosa no és certa. Equivalències castellanes a la nostra *com ara plouen figues* són *¡naranjas de la China!*, *¡vamos, anda!*, *¡venga, hombre!*

³ També simplement *I un be!*, o *I un be negre!* És una expressió de negació desmentint o rebutjant la pretensió o afirmació d'algú. Altres construccions semànticament semblants són: *¡ca!*, *botifarra de pagès!*, *ara hi corro!*

⁴ Algun cop s'ha traduït *I'll eat my hat* per *Em sorprendrà molt*. Vegem aquest comentari del diari *Ara* (25-VI-2016): «El conegut modisme anglès *'I'll eat my hat'* ("Em sorprendrà molt", tot i que literalment significa "Em menjaré el meu barret") es va fer encara més famós durant les eleccions generals de l'any passat al Regne Unit i, ara mateix, gairebé forma part de l'argot específicament polític. Quan tot just es van tancar el col·legis electorals, la BBC va predir la victòria de David Cameron per majoria absoluta a partir de l'enquesta a peu d'urna. En saber les dades, un dels convidats al plató on se seguia la nit electoral, l'excap liberal demòcrata Paddy Ashdown, va dir: "Si és cert, em menjaré públicament el meu barret."»

⁵ Notem que *fer-se frare*, a part del sentit recte, pot tenir també el significat de «engegar o enviar algú a mal viatge» (p. e.: *No m'atabalis més, fes-te frare!*), volent dir «deixa'm en pau», «ves-te'n a passeig».

eat my hat (exemple: *I'll eat my hat if it's true* = *Que em matin si és veritat*)⁶. Exemple: *I'll eat my hat if I'm wrong* → *Que em matin si m'equivoco*.

3) *Si* (passa tal cosa), *que em pengin!* Coincideix amb l'expressió castellana formada amb el verb *ahorcarse* (*¡que me ahorquen si...!* = *que em pengin si...!*, per a negar l'enunciat que ve després)⁷. Exemple: *If he wins the election, I'll eat my hat!* → *Si ell surt elegit, que em pengin!*

4) ... *jo soc el papa de Roma*. El *Diccionari anglès-català* citat conté (s. v. *Dutchman*) aquesta equivalència: *it's him or I'm Dutchman* = *que em (matin / pengin) si no és ell* (literalment, «és ell o soc holandès»). Altres repertoris, com ara el *Cambridge Word Selector Anglès-Català*, tradueixen [...] *or I am a [sic] Dutchman* per [...] *o jo soc el papa de Roma* (ex.: *That boy's in love or I'm a Dutchman* = *Si aquell noi no està enamorat, jo soc el papa de Roma*)⁸.

EXEMPLES DEL CALC EM MENJARÉ EL BARRET

O sigui que si torno a Barcelona i els cotxes circulen sense conductor, *em menjaré el barret*. Quin tipus de robots podrien aconseguir que vostè *es mengés el barret*? → O sigui que si torno a Barcelona i els cotxes circulen sense conductor, *em faré frare*. Quin tipus de robots podrien aconseguir que vostè *es fes frare*?

Si puc fer servir aquesta ventosa durant vuit hores, *em menjaré el barret* → Si puc fer servir aquesta ventosa durant vuit hores, *que em matin!*

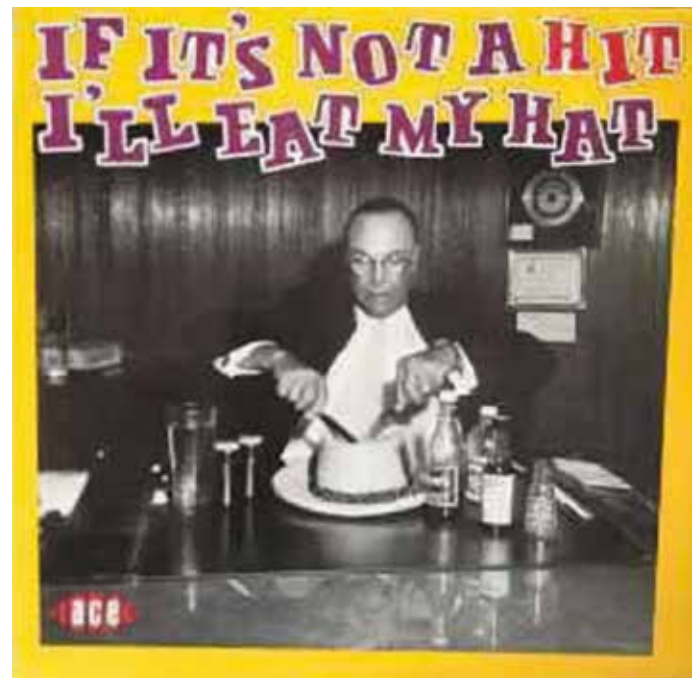
I fent al·lusió a l'article, si la República de Cascadia arriba abans que la independència de Catalunya, em menjaré el barret → *I fent al·lusió a l'article, si la República de Cascadia arriba abans que la independència de Catalunya, que em pengin!*

Si haguessin trobat que aquelles roques tenien 4.000 milions d'anys, m'hauria menjat el barret → *Si haguessin trobat que aquelles roques tenien 4.000 milions d'anys, m'hauria fet frare*.

Però si Forqueran és un home bo, jo em menjaré el barret → *Però si Forqueran és un home bo, jo soc el papa de Roma*.

CONCLUSIÓ

La frase feta anglesa *I'll eat my hat* (literalment, «em menjaré el barret») té diferents equivalències en català, sense necessitat d'haver de recórrer al calc.

Portada de la compilació *If It's Not A Hit I'll Eat My Hat* del segell Ace Records

⁶ «*I'm blessed if I know! que em matin si ho entenc!, ara encara ho entenc menys!*» (*Diccionari anglès-català*. d'Enciclopèdia Catalana, s. v. *bless*).

⁷ Cf. «*¡que me aspen si...! que em pengin (o bombin) si...!*» (*Diccionari castellà-català*. d'Enciclopèdia Catalana, s. v. *aspar*). «*¡que me emplumen si...! que em pengin si...!*» (*Dicc. cast.-cat.* d'Enciclopèdia Catalana, s.v. *emplumar*). «*que em pengin si...! je veux bien être pendu si...!*» (*Diccionari català-francès* d'Enciclopèdia Catalana, s. v. *penjar*). «*que em pengin si...! che possa morire (o che mi impicchino) se...!*» (*Diccionari català-italià* d'Enciclopèdia Catalana, s. v. *penjar*).

⁸ L'italià també té l'expressió idèntica *come io sono il papa*.

Temps verbal i adjectius de possibilitat passiva

Carles Riera

El tema que aquí estudiem en complementa un altre que ja vam tractar en el treball «A propòsit de “*pot ser* + adjectiu”»¹. Ens referim novament a una colla d'adjectius derivats de verbs que indiquen possibilitat passiva, concretament a adjectius formats amb els sufixos *-able*, *-ible*, com ara *modificable* «que pot ser modificat», *perceptible* «que pot ser percebut». En aquell treball vèiem el defecte consistent en la incompatibilitat —per redundància— de tals adjectius precedits dels conjunts *pot ser* o *no pot ser* (exemples: *Aquesta llista és genèrica però pot ser modificable* → *Aquesta llista és genèrica però pot ser modificada*; *El copagament no pot ser assumible per les rendes baixes* → *El copagament no pot ser assumit per les rendes baixes*), mentre que en el present ens fixarem en el temps del verb *ser* o *ésser* que té com a predicat nominal algun d'aquests adjectius. Lògicament, si l'adjectiu en qüestió forma part d'un verb en passiva, s'ha de canviar per un participi.

Per una banda, tenim que el temps verbal anomenat pretèrit perfet o pretèrit pròxim o, simplement, perfet (p. e., *ha estat*) expressa una acció conclosa, acabada, el seu aspecte verbal és perfectiu («es comporta com un passat actual, això és, com un temps que designa situacions passades que mantenen alguna mena de vinculació amb el moment de l'acte de parla»²); també és d'aquest tipus el pretèrit plusquamperfet. En canvi, l'imperfet o pretèrit imperfet és un temps de passat imperfectiu («que indica simultaneïtat respecte a un altre moment passat»³ i alhora, és clar, una acció no conclosa, no acabada). També és d'aquest tipus el present d'indicatiu.

Per una altra banda, cal tenir en compte que d'adjectius formats amb els sufixos *-able*, *-ible* n'hi ha de dos tipus:

- els que indiquen possibilitat passiva («que pot ser») o impossibilitat passiva («que no pot ser»), ja esmentats,
- i els que no indiquen tal possibilitat o impossibilitat, i que queden fora del nostre estudi; p. e., *agrada-ble* («que agrada, que fa plaer») o *rendible* («que dona un bon rendiment»).

Val a dir que alguns d'aquests adjectius poden tenir més d'una accepció, per la qual cosa a vegades pertanyen al tipus *a* i a vegades al tipus *b*.

Així, quan els adjectius en *-able*, *-ible* indiquen «possibilitat passiva» no poden ser predicats nominals d'un verb en pretèrit perfet o plusquamperfet, perquè el caràcter perfectiu d'aquests temps no s'adiu amb la possibilitat oberta o imperfectiva de tals adjectius. De fet, els casos que trobem en contra d'aquesta norma es deuen, sens dubte, a la influència anglesa, essent l'anglès una llengua que té una conjugació verbal distinta de la nostra⁴.

La manera de resoldre aquesta incorrecció depèn de cada cas i es pot fer (com anirem veient):

- canviant el temps verbal: pretèrit perfet o plusquamperfet → pretèrit imperfet, o present d'indicatiu o condicional hipotètic compost⁵;
- fent que l'adjectiu acabat en *-able*, *-ible* passi a ser substantivat per l'anteposició de l'article determinat *el*, o emprant un participi també precedit d'article⁶;
- amb els verbs en veu passiva, canviant l'adjectiu per un participi.

¹ Dins *Aspectes sintàctics i estilístics de la llengua catalana*, Ed. Claret, Barcelona 2019, p. 19-23.

² GIEC, § 24.4.3.

³ GIEC, § 24.4.4.

⁴ L'anglès és avui una llengua molt usada i influent; és així que alguns temps verbals d'aquesta llengua no corresponen al valor d'altres temps verbals del català; per tant, és molt probable que es trobin en català calcs de l'anglès en l'ús dels temps verbals. Per exemple, traduint *The suicides resulted from the men's inability to provide for their families*, en comptes de dir *Els suïcidis van ser deguts a la incapacitat dels homes de mantenir les seves famílies*, és preferible *Els suïcidis es devien a la incapacitat dels homes de mantenir les seves famílies*.

⁵ Cf. Albert Jané, «El condicional hipotètic» (I i II), dins *Avui*, 27 i 28 de setembre de 1978.

⁶ Vegeu, més endavant, la nota 7.

Vegem-ho amb exemples, posats per ordre alfabètic de l'adjectiu afectat (copiem primer la forma incorrecta i, a continuació, donem la forma corregida):

assumible

*Després d'examinar-se, molts dels alumnes han manifestat que les proves els han semblat «fàcils», mentre que els professors que els acompanyaven han expressat que els continguts han estat «assumibles, entraven en el currículum i s'havien treballat a classe» → [...] han expressat que els continguts **eren «assumibles**, entraven en el currículum i s'havien treballat a classe».*

En aquest exemple cal canviar el temps verbal: de pretèrit perfet a pretèrit imperfecte.

defensible

*Fa dècades, aquesta actitud podria haver estat defensible, però actualment els científics han relacionat la alteració del son amb l'envelliment accelerat, l'augment del risc d'obesitat i la disfunció cardiovascular i del sistema immunitari → Fa dècades, aquesta actitud **podria haver estat defensada**, però actualment els científics...*

Aquí es tracta d'una passiva, si bé sense subjecte agent⁷.

divisible

*Treballant durant cinquanta anys amb el bacteriòfag T4 s'ha pogut demostrar que els gens han estat divisibles en unitats més petites → [...] T4 s'ha pogut demostrar que els gens **són** (o **eren**) **divisibles** en unitats més petites.*

En aquest exemple també cal canviar el temps verbal: de pretèrit perfet a present d'indicatiu o a pretèrit imperfecte.

demostrable

*Fent referència a la possibilitat del silenci absolut, ha estat demostrable per John Cage que és impossible → Fent referència a la possibilitat del silenci absolut, **ha estat demostrat** per John Cage que és impossible.*

Aquí es tracta d'una oració passiva, amb subjecte agent i tot.

⁷ En canvi, serien correctes exemples com *El castell no era defensable. Aquesta causa no és defensable* (tret del DIEC2, s. v. *defensible*). O sigui, depèn de l'accepció que es doni a l'adjectiu.

⁸ Notem que aquestes solucions equivalen a *ha estat la que s'esperava*, on trobem l'imperfecte *esperava*, és a dir un valor imperfectiu.

⁹ Cf. la nota 7.

esperable

*Puigdemont, Junqueras i Romeva a Brussel·les: la resposta espanyola ha estat esperable → [...] la resposta espanyola **ha estat l'esperable** (o **l'esperada**)⁸. O bé: [...] la resposta espanyola **era esperable**.*

En aquest exemple, com hem vist, tenim tres possibles solucions: 1) substantivar l'adjectiu i mantenir el temps de pretèrit perfet; 2) usar la forma de participi, mantenint també el temps de pretèrit perfet, i 3) canviar el pretèrit perfet pel pretèrit imperfecte.

inaccessible

*Les dones científiques van poder accedir a posicions que abans havia estat inaccessible → Les dones científiques van poder accedir a posicions que abans **els eren inaccessible**.*

En aquest exemple cal canviar el pretèrit plusquamperfet pel pretèrit imperfecte.

modificable

*Així, doncs, les entrevistes transcrits i incloses dins l'annex han estat entrevistes mig estructurades, amb un guió previ, el qual ha estat modificable en funció del desenvolupament de l'entrevista → Així, doncs, les entrevistes transcrits i incloses dins l'annex han estat entrevistes mig estructurades, amb un guió previ, el qual **ha estat modificat** en funció del desenvolupament de l'entrevista. O bé: [...] el qual **era modificable** en funció del desenvolupament de l'entrevista.*

Exemple que podem considerar oració passiva o oració de predicat nominal. Per tant, admet dues solucions.

previsible

*El seu primer discurs ha estat previsible i només s'ha entortolligat un parell de vegades → El seu primer discurs **era el previsible** i només s'ha entortolligat un parell de vegades. O bé: El seu primer discurs **ha estat el previsible** i només s'ha entortolligat un parell de vegades. I encara: El seu primer discurs **ha estat el previst** i només s'ha entortolligat un parell de vegades.*

També diverses solucions: canvi del pretèrit perfet per l'imperfecte, o substantivació de l'adjectiu o ús del participi substantivat⁹.

*El veredicte del jurat ha estat previsible: culpable per vulneració de drets humans bàsics → El veredicte del jurat **era previsible**: culpable per vulneració de drets humans bàsics. O bé: El veredicte del jurat **ha estat el previsible**: culpable per vulneració de drets humans bàsics. I encara: El veredicte del jurat **ha estat el previst**: culpable per vulneració de drets humans bàsics¹⁰.*

També diverses solucions, com en l'exemple precedent.

provable

*El nou mode d'estalvi de bateries només ha estat provable en la configuració del sistema → El nou mode d'estalvi de bateries **només era provable** (és a dir, «només es podia provar») en la configuració del sistema. O bé: El nou mode d'estalvi de bateries*

*només **ha estat provat** en la configuració del sistema.*

Exemple que podem considerar oració de predicat nominal o oració passiva. Per tant, admet dues solucions.

perceptible

*Durant els últims vint-i-cinc anys, els terratrèmols a Catalunya es compten per milers, menys d'un centenar dels quals han estat perceptibles per la població → [...] menys d'un centenar dels quals **han estat percebuts** per la població. O bé: [...] menys d'un centenar dels quals **haurien estat perceptibles** per la població (o, encara millor, [...] per part de la població).*

En aquest exemple tenim dues possibles solucions: 1) oració passiva amb el temps d'imperfet, o bé 2) oració passiva amb condicional hipotètic.■

¹⁰ Cf. la nota 7.

El plaer de compartir

TRIAS
DES DE 1908

Trias Galetes - Biscuits, S.A.
Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat

Una forma verbal normativament desconsiderada (II)

Josep Ruaix i Vinyet

entendre

- [...] **entenam-nos** per amor (Llull, *Llibre d'Amic e Amat*, ENC, núm. 26; exemple del s. XIII en què es veu com la forma no velaritzada és l'etimològica i tradicional).
- [...] *si no ens entenem per llengua / entenem-nos per amor* (Verdaguer, OC, p. 229).
- **Entenem-nos** (Maragall, OC 1, p. 762).
- **Entenem-nos!** (S. Rusiñol, OC 1, p. 676) / *A tots menys a les noies, entenem-nos* (ib., p. 685) / **Entenem-nos!** (ib., p. 713).
- *L'observació ja havia estat feta qui-sap-les vegades, i fins amb aires de paradoxa, no pas, entenem-nos bé, de paradoxa com a joc literari, sinó de paradoxa sorpresa vivent en la realitat* (C. Cardó, *Un clàssic del pensament*, p. 170).
- [...] **entenem-nos** bé (C. Riba, *Sobre la poesia...*, p. 154).
- *I què vol dir «figurar»? Entenem-nos. «Figurar» és una paraula acordeònica; s'estira i s'arronsa* (Sagarra, OC 8, ed. Garolera, p. 211).
- **Entenem-nos: jo no vull convèncer ningú. Mai no he estat orador, ja ho saps** (R. Tasis, *Tres*, p. 313).
- *La possibilitat d'aquest màxim circumstancial [polític], entenem-ho bé, no depèn de les disposicions espanyoles a concedir-lo, sinó de les disposicions catalanes per a assolir-lo* (J. Armengou, *Justificació de Catalunya*, p. 231).
- **Entenem-nos** (J. M. Ballarín, art. dins *Avui*, 12-6-1987).
- *Tinc la sensació que... Entenem-nos. No soc partidari de [...]* (V. Villatoro, art. dins *Avui*, 27-2-1990).
- **Entenem-nos** (sentit a dir sovint).

entretenir(-se) (vegeu *tenir*)

escriure i compostos: *descriure, subscriure, transcriure*, etc.

- *La moral —**escrivim-ho** amb majúscula: la Moral— ens assigna un arquetipus de perfecció* (J. Fuster, *Causar-se d'esperar*, p. 228).
- *El professor revela que el comunicat de premsa emès després de l'encontre és molt important. Fou un gest inèdit, que parla del nou tarannà del Papa descrivint, a més, el clima de la reunió. Ratzinger suggerí que es redactés en comú, tenint en compte que la reunió suscitaria moltes reaccions i podria ser objecte de manipulacions diverses. «I per aclarir això, **escrivim** junts el comunicat, digué el Papa», assenyala Küng (Docs. d'Esgl., 15-2-2006, p. 122).*
- **Escrivim-ho?** (sentit a dir).
- **Descrivim-ne** a grans trets les característiques (P. Gaudette, *El pecat*, p. 33).
- *Vaig dir als companys del departament: **Subscrivim-nos-hi** [a Llengua Nacional] (sentit a dir a un professor de català, Manresa, 15-2-1998).*
- [...] **transcrivim-ho** tal qual (Carles Riera, art. dins *La Tosca*, maig 1997).

estar

- **Estem-nos** una estona més aquí (CC/2, p. 176)¹¹.

estendre

- «**Estenam** rets», dix, «qu· eu prengua tinent / la leonessa e·lls leons al parch» (Dant Alighieri, *Divina comèdia*, trad. d'Andreu Febrer, ENC, vol. II, p. 176; exemple del segle XV que demostra que la forma no velaritzada és la tradicional).
- *Estiguem-nos aquí, filles de Càlcida; / acollim la reina, que quan baixarà del carro el peu no li falli; / **estenam-li** les mans amb un front rioler, / que no s'espanti tot just arribant / l'il·lustre rebrot d'Agamèmnon* (Eurípides, *Tragèdies*, trad. de C. Riba, vol. III, p. 214).

¹¹ Els exemples de CC/2 són adaptacions, per raons didàctiques, d'altres de més llargs i documentats.

• *Traguem-nos la roba i estenem-la a la barana de l'eixida* (R. Esplugafreda, *Hem nedat a l'estany...*, p. 137; és curios que aquest autor usa primer un imperatiu velaritzat, *traguem*, i després un altre sense velaritzar).

heure

• *Ripoll, vell monestir; de la Portada / havem-ne esment, malgrat destí cruel, / escrita en cada pedra la petjada / de Crist, i la conducta d'Israel* (J. Serrat i Argemí, *Fruits de tardor*, p. 72).

jeure o jaure

• *Va, tu, ajaiem-nos tots tres aquí dins* (X. Benguerel, *Els vençuts*, p. 195).
• *Apa, jaiem!* (sentit a dir).

mantenir(-se) (vegeu tenir)

moure('s)

• *Movem-nos per la pau* (Regió7, 26-3-2003, p. 20, títol d'un article).
• *Vinga, va, movem-nos!* (M. Gironell, *L'arqueòleg*, p. 206).
• *Movem-nos!* (sentit a dir).

ofendre

• [...] *per tal que no ofena lo meu peu en tu, senyor meu* (B. Oliver, *Excitatori...*, ENC, p. 221). Aquest exemple de principis del s. xv demostra que llavors el subjuntiu encara no era velaritzat. Per tant, seguint la tradició, ara podríem dir: *Ofenem-los*, que s'ho mereixen.

pondre i compostos: *compondre, descompondre, recompondre*, etc.

• *Si fóssim gallines podríem dir: Ponem-ne més, d'ous* (exemple inventat).
• *Componem-ne més, de sardanes!* (exemple inventat).
• *Prenem la segona frase i descomponem-la en unitats més simples: cada frase, per exemple, una sola idea, l'explicació d'una sola situació o fet* (*Llenguatge. Sisè nivell d'EGB*, p. 72; noteu que en aquest exemple també hi figura la forma d'imperatiu *prenem*).
• *O sigui, que recomponem-ho tot de nou / i no ens oblidem de la raó de ser del vi* (J. Castellet, *Semper reformanda*, p. 85).

prendre i compostos: *aprendre, comprendre, emprendre, reprendre*, etc.

• *Mes veient-lo allí dins, mans i esbalaït, / detenint l'ímpetu i crit dels caçadors / i dels gossos lladradors, «Prenem-lo viu! / No el mateu (a crits los diu lo*

caporal). / Prenem-lo sense fer-li mal, que és bèstia estranya. / Agafem-lo amb tota manya!» (I. Corrons, *Joan Garí, Manresa 1868*, p. 379-380; amb l'ortografia modernitzada).

• *Mes puix és Jesús / qui el calze nos dóna, / aquell calze ple / d'amarga congoixa, / prenem-lo de grat, / buidem-ne la copa, / no ens ne caiga pas / en terra una gota* (Verdaguer, *Flors del Calvari*, ed. Garolera, p. 48) / *Si a on està la caritat allí està Jesucrist; si qui està en la caritat està en Déu i Déu està en ell, ¿qui fou lo caritatiu i qui ho és encara, en ma llarga i escandalosa persecució? Prenem l'Evangeli; Jesucrist mateix nos ho dirà* (*Sant Lluc, 10, 30*) [...] (id., *En defensa pròpia*, ed. Garolera, p. 92).

• *Prenem, com a cims de l'existència, els plaers de la vida, com a indemnització dels mals presents i els futurs: el cansament del pujar i la tristor del baixar a la vall d'ombres* (M. Costa, *Conceptes i dites de Martí Rialp*, p. 146).

• *Això ja no fa al cas! / Covard com molts, com jo; prenem la fresca... / Si ens escarboten..., lloat sia Déu* (Sagarra, OC, vol. 16, ed. Garolera, p. 142).

• *La llibertat de l'esperit no la té aquell a qui la donen, la té només qui se la pren. Prenem-nos-la* (J. Armengou, *Justificació de Catalunya*, p. 233).

• *Ara us convé a vosaltres / una mica de repòs [...] / Prenem les barques i anem's-en / a l'altre cantó del llac* (R. Vidal i Pietx, *Jesús de Natzaret...*, p. 171).

• *Hem de prendre-ho? Doncs prenem-ho* (sentit a dir) / *Au, doncs, prenem les medecines i anem a dormir* (id.) / *Prenem-ne model!* (id.) / *Prenem's-ho tan bé com puguem* (sentit a dir a la nostra mare, gener 1999).

• *I, pel que fa a aquestes [llengües], remarquen que és molt ardu que una llengua es mori. Prenem un exemple ben proper a nosaltres: l'occità* (A. M. Badia i Margarit, dins *Avui*, 8-5-2003, p. 28).

• *Prenem-ne nota* (Regió7, 8-11-2005, p. 44).

• *Vine a casa, prenem-nos-ho amb calma* (M. Aritzeta, *El pou dels maquis*, p. 205).

• *Ara que Europa pesarà tant en el procés català prenem-ne nota...* (*El Punt Avui*, 16-7-2015, p. 2).

• *Prenem les armes, preparem-nos al combat, amb ànima pura, fe íntegra i valor generós* (*Litúrgia de les hores*, Barcelona 2016, vol. II, p. 1781, vol. III, p. 1518, i vol. IV, p. 1240) / *Prenem l'exemple del nostre cos: el cap sense els peus no és res, però tampoc no són res els peus sense el cap* (ib., vol. IV, p. 1713).

• *Aprenem de recolzar-nos i reposar-nos en els obstacles que se'ns oposin, manera cortès [sic] de combatre'ls i d'incitar-los a deixar lliure el camp* (M. Costa, *Conceptes i dites de Martí Rialp*, p. 145).

• *Només l'home, feligresos benaimats, només l'home és tan babau d'ensopegar amb la mateixa pedra cent vegades seguides. Vull dir, ja m'enteneu, de caure de*

nassos en el mateix pecat. **Aprenem del ruc.** Prenem exemple del ruc (d'un original d'un prevere del bisbat de Vic, any 1998; noteu que també hi ha l'imperatiu *prenem*).

• **Aprenem-ne** (Serra d'Or, jul.-set. 2020, p. 5).

• *És humà: piadós, jocós i oficiós l'engany social.*

Comprenem-lo i **estimem-lo**, perquè fa dolça la vida (M. Costa, *Conceptes i dites de Martí Rialp*, p. 68).

• *Bolusiono, **emprenem-les** amb aquests* (J. M. Ballarín, *Tronxo, m'hi torno*, p. 142).

—*Mestre Manlleu va estar-se algunes setmanes en silenci, impartint unes classes amb gestos i prou, fins que un divendres li va posar una pila de dos pams de partitures damunt del piano i va dir vinga, **reprenem** repertori. Va ser l'única vegada a la vida que mestre Manlleu li va donar la raó. El pare li havia donat la raó una única vegada, però li ho va reconèixer. Mestre Manlleu només va dir vinga, **reprenem** repertori* (J. Cabré, *Jo confesso*, p. 257).

recompondre (vegeu *pondre*)

reprendre (vegeu *prendre*)

resoldre

• **Resolem-lo** ara, el problema (CC/2, p. 176).

respondre

• *I si ens diuen que mentres depenguem administrativament de Madrid sempre ens caldrà saber-ne quelcom, **responem-los** que, per lo que ens interessa, tots els periòdics d'aquí, fins els d'esperit més català, ens en diuen prou i massa* (Maragall, OC 1, p. 645).

• *Com es pot ser català sense ser valencià, mallorquí, de la Catalunya Nord, de la Franja, o de l'Alguer, i viceversa? **Responem-nos-ho**: en una època on cal jubilar la transició espanyola [...]* (Llengua Nacional, núm. 35, estiu 2001, p. 14).

retenir (vegeu *tenir*)

riure

• **Riem, riem** entre les flors i el vent / l'emmarginada alegria ... (Maragall, OC 1, p. 170).

• *Mentre el cor ens grinyola i se'ns desboca, / deixem-lo córrer fins qui sap a on, / que surti el bes que es gronxa dins la boca / i **riem-nos** dels mals de tot el món* (Sagarra, OC 2, ed. Garolera, p. 86).

• **Riem-nos** de la capacitat que havien tingut antigues estructures de poder ideològic, com l'eclesiàstic, a l'hora d'orientar les consciències i les conductes! (S. Cardús, art. dins *Avui*, 14-3-1997).

• **Riem-nos-en!** (d'original).

• **Riem-nos** [...] dels que sense estudiar ni entendre res es pensen que saben alguna cosa ... (S. Alzamora, art. dins *Ara*, 12-10-2012). ■

Addenda

En l'article anterior (I), després de «*compondre* (vegeu *pondre*)», cal afegir-hi l'entrada següent: «*comprendre* (vegeu *prendre*)».

NOTA DE L'EDICIÓ: A fi de respectar el treball sencer de l'autor, les notes al peu de la pàgina segueixen la numeració de la part (I), publicada en el número 120.

Crònica diatòpica de la Marina Alta

Víctor Manuel Castro i Monserrat

Molts habitants de la Marina Alta que tenim el valencià com a primera llengua, en emprar-la fora de la nostra frontera comarcal, a parer meu, sorprenem o, si més no, destaquem. Els comentaris rebuts per part de la resta del domini lingüístic ho corroboren. Recorde que uns companys catalans del dialecte oriental, en sentir-nos per primera volta, van afirmar que teníem un parlar molt bonic, encara que en dubtaven la procedència. Es van aventurar a dir que érem de Lleida o de les Terres de l'Ebre. En una altra ocasió, uns coneguts de dialecte baleàric van assegurar que érem valencians pel nostre parlar, tanmateix percebien que s'allunyava del valencià central. El més extraordinari, però, és que les impressions s'accentuen més dins del domini lingüístic valencià. La resta dels valencians remarquen la *tonaeta* que tenim: cantem molt. En fonètica, assenyalen, d'una banda, l'obertura exagerada de les *e* [ɛ] i *o* [ɔ] i, de l'altra, les contínues *a* que sonen. Fins i tot, ressalten les paraules poc usuals que utilitzem. Per això molts, curiosament, creuen que som del nord i, més concretament, catalans.

Efectivament, a la Marina Alta, comarca situada a l'extrem orient de les Comarques Centrals del País Valencià, parlem català. Català occidental. La distinció de les *a* i *e* àtones (per exemple: pom[a], mar[e]) ho confirmen. De la mateixa manera que es diferencien les *o* i *u* àtones (ex.: f[ɔ]rat, m[u]llar). També, parlem català occidental valencià. Així es demostra, fonèticament, amb la caiguda de la *-d-* intervocàlica dels sufixos *-ada* (ex.: cantà, trobà) i *-ador* (ex.: mocaor, llauraor). En la morfologia verbal, la desinència *-e* de la 1a persona del present d'indicatiu¹ (ex.: Jo cante, jo parle), així com les desinències *-ara*, *-era*, *-ira* de l'imperfet d'indicatiu (ex.: cantara, volguera, sentira). En morfosintaxi, el possessiu tònic femení presenta la vocal analògica *u* (ex.: meua, teua, seua). Els demostratius distingeixen tres graus (ex.: este, eixe, aquell; açò, això, allò). Es mantenen, també, les combinacions dels pronoms del català clàssic (ex.: *Li la* portaré; *li ho* diré; *els en* donaré una). Finalment, el lèxic general (ex.: eixir, xic/a, granera, rabosa). A

més a més, parlem català occidental valencià meridional. S'evidencia amb la tendència a l'harmonia vocàlica, fenomen fonètic en què la *-a* final àtona assimila el so de la síl·laba tònica anterior, en aquest cas la *o* oberta [ɔ] (ex.: cos[ɔ], port[ɔ]). Encara més, «dins del val. mer., cal també considerar com una varietat fortament diferenciada el valencià mallorquí, resultat d'una superposició dels parlars illencs al valencià del segle XVII, [...] encara hi queden almenys una vintena de pobles de la Marina i vora quinze més repartits entre la Safor i el Comat que han mantingut fins ara una modalitat dialectal que divergeix sensiblement de la de les comarques diàniques veïnes». (Segura; Beltran 2017:113)

Així, doncs, a continuació s'analitzaran amb més profunditat les particularitats lingüístiques que s'han conservat o desenvolupat en aquesta contrada a causa de l'aïllament geogràfic. D'entrada, es comentaran els arabismes. S'explicaran també els gal·licismes i els anglicismes. Tot seguit, els arcaïsmes juntament amb algunes paraules i expressions pròpies. I, per acabar, el tret més distintiu: els mallorquinismes.

A la Marina Alta, s'hi identifiquen molts arabismes. En efecte, «al País Valencià la presència dels musulmans es prolongà fins a la seva expulsió (1609-1610) [...] la major part de la població del regne fou fins al segle XV, *mudèjar* [...], és a dir, composta pels *moros* o *sarraïns* sotmesos als cristians, però fidels a l'islam, que conservaven la llengua i cultura aràbigues». (Ferrando; Nicolàs 2012:118) És evident, doncs, el superstrat de la llengua àrab. D'aquesta manera, se senten amb molta vitalitat mots com ara *aljub*, *assut*, *alficòs*, *marraixa*, *jàssena*², entre molts altres, o expressions com *debades* o *de gaidó*. Cal assenyalar, però, que tots aquests arabismes són coneguts o, fins i tot, usats en altres àrees del domini lingüístic.

També, sorprén l'existència d'alguns gal·licismes que es justifiquen per «la presència de valencians a l'Algèria colonial» que «va ser nombrosa des del primer

¹ Cal recordar que aquest tret evoluciona a *-o* en el valencià tortosí, nord de Castelló.

² De fet, existeix l'expressió d'amenaça «arrear una *jassinà*».

La Vall de Pop i l'orografia accidentada. Foto: Sergio Rosselló

moment». (Menages; Monjo 2007:220) No obstant això, «la llengua materna [el valencià] es mantenia en l'àmbit familiar, els pares i els avis solien parlar-la entre ells, però amb els fills naturalitzats ja parlaven francès», ja que «la llengua oficial de l'Algèria colonial era la llengua francesa». (Menages; Monjo 2007:199) És innegable, per tant, la influència del francès sobre el valencià dels emigrats al país esmentat. Així, doncs, moltes d'aquestes persones, en tornar a la seua terra natal, van deixar les següents recialles lèxiques: *sicacions*, *carrota*, *cuscussera* i *bretava*³. Al capdavant, es reconeixen més gal·licismes, ara bé pertanyen, sobretot, a un idiolecte. D'altra banda, «és interessant de destacar la presència d'anglicismes aplicats a diversos materials de construcció a la nostra comarca, entre els quals n'hi ha algun d'àmbit més general». (Beltran 2011:158) És el cas de *bric*, *pórlan* o *congrí*⁴. Com afirma Beltran en l'*Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*, «no és del tot estranya la presència d'un anglicisme per aquestes contrades, i més tractant-se d'un material de construcció, [...] que segurament ha penetrat a la comarca pel port de Dénia».

A més a més, si es té en compte la condició isolada de la comarca a causa d'una orografia accidentada, s'entendrà el contrast que es dibuixa entre la conservació d'arcaïsmes al costat del desenvolupament de paraules i expressions pròpies, tot i la regressió en les generacions més joves. És el cas d'*adés*, *enjorn*, *ençà*, *barata*, *altri*, *aidar*...⁵ que conviuen amb mots propis com ara *casup*, *naia*, *riurau*, *juvea*⁶ *barxa*⁷, *merxo*⁸, *po⁹*, *maganxa*¹⁰... i expressions com per exemple «fer el ple de migdia» o «pegar un renyó»¹¹. Fins i tot, el quantificador *molt* amb valor interrogatiu sempre que la resposta és numeral. Per exemple, «molts anys tens?» o «molt val això?». De manera paral·lela es troben expressions locals que no podien passar desapercebudes per l'originalitat. És el cas de «fer foja» a Pego i «anar a galeretes» a Alcalalí¹².

Finalment, els mallorquinismes, el tret més distintiu. Després de l'expulsió dels moriscs el 1609, «hi hagué, almenys, una migració catalanòfoba important: la repoblació per mallorquins de les comarques de la Marina i el Comtat, amb unes repercussions

³ *Tisores de podar*, *safanòria*, *cassola per a cuinar cuscús* i *remolatxa*. Aquesta darrera paraula se sent bastant a Orba i, esporàdicament, a Laguar.

⁴ *Rajola*, *ciment* i *formigó*.

⁵ Cal assenyalar que tots aquests arcaïsmes són coneguts, fins i tot, usats en altres àrees del domini lingüístic. Pel que fa al darrer, només és exclusiu de les localitats de Castell de Castells, la Vall de Gallinera i la Vall d'Ebo i, probablement, és herència dels pobladors mallorquins del segle XVII.

⁶ Totes quatre són edificacions típiques de la Marina Alta.

⁷ Cabasset de llata.

⁸ Segons Vicent Beltran en l'*Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*, el *merxo* és un «tall o esquinç a la pell i, per extensió, al cap. [...] En mallorquí i menorquí *merxa* (<fr. *marche*). S'ha parlat sovint de la presència d'acabaments en -o en el nostre lèxic referent a defectes i aspectes físics —*cego*, *coixo*, *manco*, *visco*, *turondo*— [...] Possiblement ens trobem davant d'una vocal en certa manera epentètica i de caràcter expressiu. És interessant de destacar que, no només *merxo*, sinó totes les denominacions que sentim a la comarca aplicades a aquest concepte acaben igual: *trinxo*, *xirlo*, *nyarco*».

⁹ Quitrà.

¹⁰ Trampa.

¹¹ Renyir.

¹² La primera significa «fer campana» i la segona «anar al collibè», és a dir, al muscle.

lingüístiques que, esllanguides i concentrades sobretot a Tàrbena (article salat, lèxic regional) encara perviuen actualment». (Ferrando; Nicolàs 2012:239). En el vessant fonètic, s'esmentaria el manteniment de la vocal tònica oberta e [ɛ] del verb *treure*. La pronúncia en a de la vocal e àtona inicial en les següents marques: l'article masculí ([a], [a]ls), la preposició *en* ([a]n), els pronoms *em*, *et*, *es* ([a]m, [a]t, [a]s) i els mots que comencen per *em-*, *en-* i *-es*¹³ ([a]mbolic, [a]ntendre, [a]scola). L'absència de la iod [j] davant de la fricativa palatal sorda [ç] com és el cas de *caxa*, *axò*, *bruxa*, *pex*. L'afèresi de les a inicials en moltes paraules com ara '*nar*, '*metla*, '*gulla*, '*puntar*, '*bocar*. La pèrdua de la -r final a la població de Pedreguer (Ex.: *carré*, *fé*).¹⁴ Des del punt de vista morfosintàctic, la forma *valga que*¹⁵ conviu juntament amb el castellanisme *menos mal*. Respecte a les expressions, es poden constatar les següents: «de pinte en ample» i «jugar a conillons». En darrer terme, s'evidencia un munt de paraules com *espitjar*, *esclata-sang*, *butza*, *tudar*, *grill*¹⁶, *embrincar-se*, el superlatiu *beníssim*, la desinència *-ínia* en el mot d'*albergínia*... En definitiva, el repertori de paraules i expressions d'influència mallorquina és molt ampli. Ací se n'ha oferit un tast. Amb tot, si algú vol aprofundir en el coneixement dels mallorquinismes en aquest subdialecte, recomanem l'excel·lent i complet estudi de Vicent Beltran i Calvo, *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta: l'empremta mallorquina*.

A tall de conclusió, cal dir que la disminució considerable de l'ús social del català en tot el domini lingüístic, la progressiva dissolució del català a causa de les interferències lingüístiques per la superposició del castellà i la pressió d'un model estàndard i, consegüentment, la pèrdua de la genuïnitat de la llengua han afectat, també, al nostre parlar, especialment en les generacions més joves. No obstant això, convé valorar que, malgrat aquesta tendència cada volta més general i més freqüent, a la comarca de la Marina Alta es manté encara un català viu, ric i genuí que és menester preservar. ■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, Antoni M^a; MOLL, Francesc (1930-1962). *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma: Ed. Moll.
- FERRANDO, Antoni; NICOLÀS, Miquel (2014). *Història de la llengua catalana*. València: Editorial UOC.
- VENY, Joan (2002). *Els parlars catalans: síntesi de dialectologia*. Mallorca: Editorial Moll.
- SEGURA, Carles; BELTRAN, Vicent (2017). *Els parlars valencians*. València: Universitat de València.
- BELTRAN, Vicent (2011). *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta: l'empremta mallorquina*. MACMA-IECMA.
- MAS, Antoni; MAS Josep; NOGUERA Jaume (2009). *La senda de l'èxode: Els moriscs de la Marina Alta i la seua empremta després de 1609*. Ed. MACMA.
- MENAGES, Àngela-Rosa; MONJO Joan-Lluís (2007). *Els valencians d'Algèria (1830-1962)*. Edicions del Bullent.
- MAS, Antoni; MONJO, Joan-Lluís; MAS, Josep (2009). *Les arrels margalidanes del poble de Xaló*. Mallorca: Ajuntament de Santa Margalida. Col. «Tintinnabula».

¹³ Tret compartit amb la resta del valencià.

¹⁴ És tan evident aquesta característica a la localitat de Pedreguer que, en la cultura popular, es diu la següent frase feta: «A Pedregué, tot ho saben fé. Saben ballà, saben cantà i treure el gos a passejà. I si no ho saben fé, ho donen a fé.»

¹⁵ Sembla que aquesta forma es desconeix hui dia a les Illes Balears. No obstant això, en la novel·la de *Bearn o la sala de les nines* de Llorenç Villalonga, hi apareix: «Es temps és de neu —deia el senyor— valga sa xemeneia.» Un exemple més: «I valga, encara, que tens sa cintura airosa.» Més encara: «Valga que en Tomeu no tenia intel·ligència per adonar-se'n.»

¹⁶ Galló.

Les Voltes Educa, un projecte il·lusionant

Núria Felip i Jacas

Directora de Les Voltes Educa

Quan ara fa pocs mesos em van proposar de formar part del projecte Les Voltes Educa, no m'imaginava ni de bon tros la magnitud que agafaria ni els moments màgics que em permetria de viure el fet de veure néixer un projecte des de les beceroles. De cop i volta em trobava al davant d'un repte personal terriblement il·lusionant, d'aquells que, tanmateix, fan la vida meravellosa.

Sota el paraigua de la Fundació Les Voltes, una entitat amb un bagatge de seixanta anys d'història, neix un projecte educatiu amb vocació de país —i quan parlo de país no em refereixo solament a Catalunya, sinó que la mirada va més enllà i pretén arribar a tots els Països Catalans— que vol incidir en la defensa aferriada de la llengua catalana vetllant pel seu ús ja des de les edats més primerenques.

Per això la Fundació Les Voltes va començar a caminar amb El Gebre, una associació socioeducativa que des de fa deu anys gestiona llars d'infants i organitza cursos de formació per a docents, amb una clara voluntat de servei al món de l'educació.

Amb la intenció ferma de fer camí plegats, totes dues entitats han anat avançant de bracet, en un moment complicat del país, per tal de treballar conjuntament per l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits i en totes les etapes educatives, aprofitant les potencialitats de les dues entitats per a arribar més enllà del que haurien aconseguit fent-ho per separat.

En aquest any i escaig de vida, Les Voltes Educa ha anat desenvolupant diverses activitats formatives¹ per a docents, però sobretot ha dut a terme accions de difusió dels seus valors fundacionals per tal de fer-se coneguda —i reconeguda!— per la societat a la qual s'adreça.

Especialment rellevants han estat les dues jornades formatives per a docents desenvolupades el mes de novembre del 2021 i el proppassat setembre del

2022, que van concentrar entre totes dues més de cent mestres amb ganes de formar-se i millorar constantment la seva tasca diària. Una xifra significativa tenint en compte les dificultats per a dur a terme formacions presencials després d'aquesta maleïda pandèmia que ens ha tingut dos anys allunyats de moltes coses i ens ha abocat a la formació telemàtica en molts moments imprescindible, però que, com ens recorden Domínguez i Solsona (2021), ha provocat la necessitat encara més potent que abans de treballar en xarxa amb altres docents i de trobar-se per a compartir inquietuds i neguits.

Ara, amb l'obertura de la Llibreria de Les Voltes Educa, al cor de Girona, just darrere la Rambla, al carrer dels Mercaders, la Fundació fa un pas més, ferm i esperançat, per tal d'esdevenir, tal com es va dir en la inauguració el dimarts 4 d'octubre, una veritable estructura de país, petita i senzilla, i posar tot l'esforç dels patrons a fi d'aguantar els embats que rep la nostra llengua a tots els nivells. Uns atacs que no són nous, que en el món de l'ensenyament es remunten al 2013 amb la publicació de la LOMCE, aquella llei d'infausta

¹ Vegeu www.lesvolteseduca.cat.

memòria «patrocinada» pel ministre Wert que pretenia «*españolizar a los alumnos catalanes*», com ens recorda Marcet (2013), i que des de llavors no han parat de créixer. Per tant, el valor fundacional de la defensa del català en el món de l'ensenyament és una tasca ingent, que ens motiva a fer tot el que estigui a les nostres mans per a revertir la situació actual de retrocés lent però incessant de la nostra llengua a tots nivells. Tanmateix, seria infantil pensar que les dificultats de la llengua catalana no existien ja en aquell moment i no han estat presents tot el temps en què ens pensàvem que teníem una veritable immersió lingüística. La sentència del passat curs sobre el 25% de castellà ha contribuït significativament, com ens destaca Pujolar (2022), a desarticlar el règim de silencis que s'havien instal·lat a l'entorn del tema de la llengua en les institucions i les organitzacions polítiques i socials. Per tant, hi ha molta feina a fer i calen tots els esforços per a revertir la «mala salut de ferro» del català. Amb aquesta intenció iniciem les nostres activitats i encoratgem tothom qui en tingui ganes a ajudar-nos-hi.

En aquest sentit, iniciem una campanya per a aconseguir socis que ajudin econòmicament a la realització d'activitats, però també voluntaris, que seran imprescindibles en el seu desenvolupament.

A la Llibreria Les Voltes Educa no sols s'hi podran comprar llibres —evidentment, tots en llengua catalana— sinó que s'hi faran cursos, jornades, presentacions de llibres i hi tindrà la seua física l'Espai de Lectura que promovem especialment des de la Fundació per potenciar d'una manera decidida la comprensió lectora: els nostres infants necessiten comprendre allò que llegeixen; només així podran desenvolupar amb èxit tota la seva activitat d'aprenentatge i esquivar el perill del fracàs escolar. Com ens recorden Giralt i Díaz

(2015), hi ha una multiplicitat d'estudis que reflexionen sobre aquest fet i demostren que una de les causes més importants del fracàs escolar és la manca de comprensió lectora, que fa que els alumnes no entenguin allò que llegeixen i aprenen, i els fa incapaços d'assolir els objectius marcats en el currículum. Així mateix, ens recorda la importància de la lectura en l'educació i com un baix nivell d'aquesta porta cap al fracàs escolar i dificulta la connexió significativa dels alumnes amb allò que aprenen, perquè no tenen els recursos cognitius necessaris per a entendre-ho.

No sabem on ens durà tot el projecte ni tenim cap horitzó que vingui a limitar el nostre fer. Amb l'ajuda de tots plegats aconseguirem el somni que anhelem: viure en un país lliure i poder utilitzar la nostra llengua amb la normalitat que es mereix. ■

BIBLIOGRAFIA

DOMÍNGUEZ, F. S.; SOLSONA, M. O. (2021). «Davant la incertesa, el treball en xarxa ens dona confiança, seguretat i esperança». *Àmbits de psicopedagogia i orientació*, núm. 54, 3a època.

GIRALT ROMEU, M.; DÍAZ GIBSON, J. (2015). «Alfabetisme total: el gran repte de la comprensió lectora i visual». *Temps d'educació*.

MARCELT, J. (2013). «La política lingüística de l'Estat espanyol: una aproximació a la incomprensió del pluralisme cultural», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 59, p. 59-74. DOI: 10.2436/20.8030.02.4.

PUJOLAR, J. (2022). «El català a l'escola: venim d'uns silencis», dins *Eines per a l'esquerra nacional*, núm. 43, p. 42-51. <https://raco.cat/index.php/Eines/article/view/402120>.

Ferran Suay: «Que ens governen uns covards ens juga en contra absolutament»

Agnès Toda i Bonet

Avui parlem amb Ferran Suay, doctor en psicologia per la Universitat de València i exmembre de la Junta Directiva d'Acció Cultural del País Valencià. Ha rebut reconeixements com el Premi Sant Jordi Lupa d'Or (2011), que atorga la Societat Catalana de Sociolingüística (de l'Institut d'Estudis Catalans), per *Sortir de l'armari lingüístic*.

Ets psicòleg i, de fet, treballes com a professor de psicobiologia a la Universitat de València, però tens una dilatada història vinculada al món de la llengua. Com s'estableix aquest vincle?

Són dues coses que van per camins distints, però que en algun moment les fas coincidir. Em vaig adonar que

allò que m'interessava a mi des de molt jovenet, que era poder viure en valencià al País Valencià, era una conducta i que, per tant, podia aplicar els meus coneixements i les meues eines d'anàlisi al seu estudi. La majoria de les conductes humanes són conductes de comunicació i en realitat, ací, del que estem parlant és purament de la selecció de la llengua.

Com veus la situació de la llengua al País Valencià ara mateix?

Tenim molt mala peça al teler. En cap moment s'ha fet una inversió i un esforç real per prestigiar l'ús del valencià i ara mateix no tenim cap partit al Govern que tinga el menor interès per defensar la vitalitat del valencià.

Els partits que componen el Govern valencià han renunciat i s'han passat amb bous i esvelles a l'enemic. No dic que ells dirien explícitament que estan a favor de l'extermini del valencià; el que dic és que la política que estan fent condueix a això. Fa poc han multat amb sis-cents euros un senyor per no voler canviar al castellà davant d'un metge. Què tenim: una administració colonial? Els funcionaris que tenim com a colons tenen dret a imposar la seua llengua? Què fa el Govern valencià? Alguns membres del Govern es queixen per Twitter, però si són Govern han d'emprendre accions, no queixar-se. La política lingüística que han fet durant tots aquests anys és nefasta, és maquillatge lingüístic.

Amb relació a la teua destitució com a director del Servei de Llengües i Política Lingüística de la Universitat de València, el juny passat, vas rebre l'acusació d'haver difós comentaris i opinions masculistes. Què va passar i com ho vas viure?

Ni eren comentaris ni eren opinions. Eren algunes preguntes que havia fet perquè, efectivament, s'està difonent una versió que anomenen «feminisme», tot i que no veig clar que ho siga, que es basa en el fet que els hòmens són molt dolents i les dones són éssers de llum. A mi em sembla insultant per a les dones, primer, i per als lectors en general, després. La cancel·lació que se'm va fer tinc la idea que no té res a veure amb temes de masculisme o de feminisme. A més, les declaracions absurdes de la rectora deien que tenia un comportament masculista, i la manera de saber si una persona té un comportament masculista és preguntar-ho a qui treballa amb ella; però no devien trobar ningú en tota la universitat, perquè van anar a veure una professora d'institut, justament una que no parla en valencià i que és assessora de la Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme. La cancel·lació per motius de gènere, ara mateix, és un comodí que pots utilitzar en qualsevol moment per a traure't de damunt algú d'una manera fàcil. Tot plegat té un aspecte molt lleig, i ni un diari com el *Levante* s'hi hauria d'haver prestat, ni encara menys el rectorat de la Universitat de València hauria hagut de consentir ser una mera eina d'algú que pretenia perjudicar-me, però reflecteix prou bé el pa que s'hi dona i la qualitat humana que hi ha en institucions que solien ser molt prestigioses.

Aquest setembre has abandonat el Consell Social de les Llengües per discrepàncies amb la política lingüística de la Generalitat Valenciana. Quines són aquestes discrepàncies?

Les discrepàncies són que no vull pertànyer a un òrgan «d'aparador» que es diu Consell Consultiu i no

ens han consultat absolutament res, mentre fan una política lingüística nefasta. Què és el que volen? Jo no firme xecs en blanc. Estic d'acord si ells creuen que jo puc ajudar en alguna cosa en el disseny i en l'aplicació de la política lingüística, que compten amb mi sempre que vulguen, però que el meu nom figure en una llista de noms que és un simple paperot i que no té cap utilitat més enllà del pur maquillatge; no ho vull! De discrepàncies, totes: la política lingüística que estan fent és una política lingüística; per tant, totes les discrepàncies.

Quina és aquesta política?

Per exemple, no haver resultat en tot el temps la plena competència lingüística com a requisit per a accedir a la funció pública. En tot el temps que han estat al Govern no han estat capaços de fer que per a ser funcionari calga dominar les dues llengües oficials del País Valencià. No una tan sols, sinó totes dues. Han mantingut l'únic requisit lingüístic que hi ha hagut sempre: el requisit lingüístic castellà. Si no saps castellà no pots treballar a l'Administració pública valenciana, però hi pots treballar si no saps valencià, i això implica que no podràs atendre un percentatge de la població. No ho han sabut resoldre; han fet una política lingüística purament de vitrina. Al mateix temps, tenim consellers —i conselleres, eh?— que són discapacitats lingüístics. El president sí que sap parlar en valencià, però l'oculta, i cada volta que li fan preguntes en castellà, parla en castellà, i no és el president sol. Tot això és política lingüística. Si hi ha un treball de fons per a revitalitzar i dignificar l'ús de la llengua, les campanyes poden ajudar a visibilitzar-lo; si només serveixen per a justificar que has fet coses i que t'has gastat diners, cap campanya no pot salvar una llengua. En el terreny que compta, el de donar exemple, tot i que la llei valenciana no és tan avantatjosa com la catalana, el Govern té interlocució amb les empreses i pot demanar que etiqueten i pot demanar que tinguen personal competent per a atendre en valencià; poden fer moltes coses, però no les fan. Es concentren únicament en els pseudoproblemes que els poden donar bon rèdit electoral.

Quina ha de ser l'actitud del catalanoparlant i com s'aconsegueixen més catalanoparlants?

Nosaltres, Tallers per la Llengua, fa molt de temps que expliquem això. Ha de ser una actitud natural, com ho és en qualsevol idioma normal, però és molt difícil fer-ho quan et multen per parlar-lo. Ens estan segant l'herba sota els peus. Fa molts anys que m'he centrat en el treball a partir dels parlants, però necessites una mínima base per a fer-ho. En un món en què

et poden multar per parlar una llengua, és molt difícil anar explicant a la gent que s'ha de sentir còmoda parlant aquella llengua. No és tan sols que no estan fent res; és que estan fent una política lingüística, i això ens afecta a tots, també als qui estem treballant des de la base per aconseguir una situació de més normalitat per al nostre idioma. El fet que ens governen uns covards ens juga en contra absolutament.

Què ho fa, que els mateixos catalans sovint participem en la persecució lingüística de l'Estat?

Tota invasió es produeix sempre amb la connivència dels envaïts. Des del punt de vista psicològic és prou fàcil d'explicar: la facultat més desenvolupada de l'ésser humà és la d'autoenganyar-se. Mirar-te a tu mateix i dir soc un cagalces no és agradable; és molt més agradable mirar-te i dir: soc una persona molt educada, molt cortesa, molt oberta, molt acollidora, que no vol posar entrebancs a la gent que ve a viure entre nosaltres... Tot això sona molt bé, però no és tan difícil adonar-se que així estàs sacrificant la teua llengua, que vol dir la teua cultura, que vol dir tota la teua tradició familiar, que vol dir que estàs afavorint la desaparició del teu poble, i a més t'estàs explicant a tu mateix que és perquè ets cortès, acollidor... Això es diu reducció de la dissonància cognitiva; la gent acaba pensant com viu perquè viure com pensa se li

fa difícil. Qualsevol que dedique uns minuts a analitzar la situació que tenim i com ha anat evolucionant, s'adona que el català està en una situació molt precària, en risc de desaparèixer, i que la conducta de cadascú sí que importa, sí que compta, sí que pot aportar o restar significativament. És clar, no la conducta de tothom en la mateixa mesura; evidentment, en un representant polític, un personatge molt conegut de l'art, de la música, de la ciència..., els que tenen molt d'impacte, la seua conducta és més significativa. Però la conducta de tots ho és, i, si entre tots fem que siga rar parlar en català, cada dia és més difícil i cada dia ens sentim més incòmodes fent-ho.

Deixant de banda la política, quina ha de ser l'actitud dels parlants?

Mantenir-se. I tenim alguns elements a favor, com l'enorme intercomprensibilitat entre el català i el castellà, que fa que directament no siga creïble algú quan diu que no t'entén. La major part de la comunicació humana és contextualitzada: si ets en un bar hi ha coses que pots demanar i altres que no; si ets en una llibreria, igualment, i això ha de permetre dues coses: que els catalanoparlants no hagen de canviar de llengua i que, els qui no la saben, l'escolten i l'apreguen amb més facilitat. Si girem la llengua cada vegada, estem privant la gent de poder-la aprendre

i, a nosaltres, d'oportunitats d'utilitzar-la. Això podria ser un avantatge, i ha servit d'avantatge quan arribaven onades migratòries enmig d'una realitat en què la gent no sabia el castellà i els immigrants aprenien el català. Ara han aconseguit que tots sapiguem el castellà i, si aconsegueixen que, a banda de saber-lo, l'utilitzem sistemàticament, el castellà serà la llengua que es parlarà a Catalunya i a tots els territoris que la tenen com a pròpia.

Un dels problemes actuals és la pèrdua de la llengua entre els joves. Com podem captar la seva atenció i aconseguir la seva aposta per la llengua catalana?

Els joves utilitzaran la llengua o les llengües que tinguen prestigi i que els donen accés a altres coses que els interessin; per tant, si els interessa la música i les sèries i no n'hi ha oferta en català, triaran l'altra llengua. Bàsicament, la idea repetida fins a

l'avorriment d'incidir en la consciència lingüística, demanar a la gent que estime la llengua, és ridícula. Les llengües no es parlen perquè les estimen. La gent no parla alemany perquè és germanòfila, però si un xiquet va a viure a Munic trobarà tota l'oferta (sèries, pel·lícules, obres de teatre, cançons...) en alemany i l'aprendrà i l'utilitzarà perquè tothom li parlarà en alemany. Si pretenem que ací això es mantinga perquè els xiquets prenguen consciència de com d'important és el català i la nostra tradició cultural, hem begut oli; amb això no farem parlants ni de conya. Els xiquets miren els models, i els models de la gent joves no solen ser els polítics —ara mateix, afortunadament!—, però sí que miren esportistes, cantants, actrius..., i quants en tenim que aposten pel català? Necessitem això, una llengua suportada pel Govern (que tinga un estat a favor i no en contra), prestigiada sistemàticament i que siga usada per la gent de prestigi, que és el que farà que la gent normal en faça un ús normal. ■

El Correllengua 2022, dedicat a Joan Fuster

Jaume Marfany
President de la CAL

El dilluns 7 de novembre es van complir 363 anys del Tractat de Pirineus, que va significar la partició de Catalunya i l'annexió de l'actual Catalunya del Nord a França. Un any més, gent d'arreu dels Països Catalans vam pujar fins a Perpinyà per manifestar-nos al costat dels nostres companys del nord per commemorar la Diada i, alhora, el final del Correllengua 2022.

La vint-i-sisena edició del Correllengua ha estat dedicada a la figura de l'escriptor Joan Fuster i al seu llegat literari, coincidint amb el centenari del seu naixement. El Manifest 2022 ha estat redactat per Vicent Partal, escriptor, periodista i director de Vilaweb.

Una de les novetats d'enguany ha estat incloure el projecte AINA com a una de les activitats a dur a terme en el Correllengua. Amb aquest objectiu, s'ha elaborat un dossier informatiu del projecte per a tots els organitzadors de correllengües.

L'acte oficial d'inici del Correllengua 2022 va tenir lloc el 25 de maig a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) amb

la taula rodona «Països Catalans: unitat lingüística i nacional». L'acte va omplir la Sala Pere Coromines de l'IEC i van assistir-hi diverses persones i col·lectius als quals uneix el compromís amb la llengua, la cultura i la nació catalanes, així com també altres personalitats de l'esfera política i pública del país.

El tret d'inici va ser a Tàrraga, el cap de setmana del 10 i 11 de juny. Des de llavors i fins al moment d'escriure aquest article, la CAL ha rebut notificació de prop de quaranta correllengües celebrats arreu dels Països Catalans: des de la Seu d'Urgell fins a Santa Coloma de Gramenet, passant per localitats com Castellar del Vallès, Corbins, Girona, Esplugues de Llobregat, Mataró, Vilafranca del Penedès, Palma, Ferreries o Gandia. També n'hi ha hagut força als diferents barris de Barcelona, com Sants, les Corts, Horta-Guinardó o Fort Pienc.

Podeu trobar tota la informació del Correllengua d'enguany a <https://www.cal.cat>.

La pancarta de la CAL, tancant la manifestació a Perpinyà

Monosíl·labs

Daniel Ruiz-Trillo

Després de prop de mitja dotzena de jocs, continuem jugant amb la llengua, a l'aula i a tot arreu. A l'escola, a l'institut, a les places, als carrers, per Internet i en els curssets de català per a adults, cal mostrar i demostrar —i compartir— que el català és una llengua divertida i plena de possibilitats lúdiques i lúcides. Els monosíl·labs són paraules que tenen una sola síl·laba. Per exemple:

- cap
- peus
- braç
- mà
- dit
- pi
- gras
- ou
- ple
- fals
- vers
- res
- riu
- ras
- curt
- sac
- xai
- pal

A l'aula

Tal com hem fet amb sempre fins ara, els monosíl·labs també els introduïrem a l'aula, dient què són, com són, quins són, posant-ne uns quants exemples, parlant de l'accent diacrític (també amb exemples) i fent-ne alguna activitat.

Poema monosil·làbic

Un dia que toqui escriptura a classe, podem treballar els mots monosíl·labs demanant un poema que contingui només paraules d'aquest tipus, com ja va fer en Pere Quart amb la seva «Tirallonga» monosil·làbica:

*I tu, què vols?
Jo,
doncs jo sols vull
—ei, si pot ser—:
un poc de fam
i un xic de pa.
Un poc de fred
i un poc de foc.
Un xic de son
i un poc de llit.
Un xic de set
i un poc de vi
i un poc de llet.
[...]*

Conte monosil·làbic

El conte és un tipus de text que es pot treballar de moltes maneres: acabar-ne un, inventar-ne un, escriure'n un amb unes paraules determinades, capgirar-lo, canviar-lo de persona o de gènere, fer que contingui un acròstic, canviar-ne el principi o el final, passar-lo al futur... Una altra proposta que podem fer és que n'escriguin un que sigui només (o gairebé) amb monosíl·labs. Per exemple:

Ei! Em dic Cesc Bau i visc a Jou. Tinc un hort a on fa un bon sol. Molt a prop s'hi veu un riu i en el bell mig hi ha un pou molt fresc. Ja fa un cert temps, si fa no fa pels volts d'Any Nou, vaig fer-hi un tomb. Que sóc boig? No és ben cert que sents veus a dins del pou? Amb un xic de por, faig un cop d'ull. Tot ple de llot, no veig bé el fons. De tan a prop que vull fer el fit, caic tot jo a dins, fent un gran xaf [...].

Monosíl·labs il·lustrats

Es tracta d'una activitat força atractiva que relaciona una imatge amb un terme, aquesta vegada un mot que tingui una sola síl·laba. Per a fer-la, cal que els alumnes escullin primer tres paraules d'aquest tipus. Després les escriuran en una cartolina i faran un dibuix de cadascuna. Un cop fets els dibuixos, els penjarem al suro de l'aula.

Categories monosil·làbiques

Farem a la pissarra un requadre de diverses categories (esport, adjectiu, nom de persona, cinema i televisió, noms comuns...) i s'han d'omplir totes les columnes amb noms (un per columna) que tinguin una sola síl·laba. Es pot fer per grups, i qui acabi primer guanya i surt a la pissarra. ■

Un trimestre molt actiu

El darrer trimestre de l'any ha estat especialment actiu en la nostra associació.

L'iniciàvem el 4 d'octubre amb l'assistència a l'acte institucional de l'Any Joan Fuster al Palau de la Generalitat, organitzat per la Generalitat de Catalunya.

El 25 del mateix mes teníem tres actes: al matí, assistíem a la segona reunió del Pacte Nacional per la Llengua, amb la presentació dels resultats del procés participatiu per part de la ciutadania i les orientacions per a les properes etapes, les quals haurem de treballar les entitats que en formem part. A la tarda teníem dues activitats simultànies: l'una era la presentació a la Llibreria Quart Creixent, de Palma, del núm. 120 Especial Joan Fuster a càrrec del nostre vice-secretari, Andreu Salom, i el soci i col·laborador Jaume Corbera, amb la participació de Damià Pons, comissari de l'Any Fuster a les Illes Balears; l'altra, una reunió organitzada per la FOLC sobre la Campanya de divulgació del doblatge en català.

Al cap de dos dies, el 27, preníem part en la reunió telemàtica de la Regidoria de Drets de Ciutadania i Participació de l'Ajuntament de Barcelona per a aprovar una mesura de govern sobre el foment de l'ús social del català en l'àmbit municipal.

Ja al novembre, el dissabte dia 5 al matí assistíem a la trobada, a Elna, organitzada per l'Associació Indrets del Record, amb una visita guiada a la catedral a càrrec de l'elnesa Daniela Grau, la qual, amb

Enric Sòria, comissari de l'Any Fuster, amb Màriam Serrà, presidenta de Llengua Nacional, al Palau de la Generalitat (4.10.2022)

gran dinamisme i passió, ens il·lustrà sobre tot allò que no hauríem conegut d'aquesta important vila en una visita guiada habitual. I a la tarda participàvem en la manifestació de la Diada de la Catalunya del Nord contra el Tractat dels Pirineus i la cloenda del XXVI Correllengua a Perpinyà.

El dissabte següent, dia 12, anàvem a Vilafranca del Penedès per assistir al lliurament dels XX Premis Joan Coromines que atorga la CAL.

A l'hora de tancar aquest número de la revista en previsió dels habituals retards de Correus durant les festes de Nadal, tenim previstes les següents activitats:

El 21, assistència a la 37a Nit de l'Edició, al Teatre Romea de Barcelona, convidats pel Gremi d'Editors de Catalunya.

Dos dies més tard, el 23, lliurament del V Premi Llengua Nacional.

Jaume Corbera, Andreu Salom i Damià Pons (al fons), en la presentació del núm. 120 a Palma (25.10.2022)

Cloenda del Correllengua a Perpinyà (5.11.2022). Foto: CAL

El 29, assistència a la 22a Nit de les Revistes i la Premsa en Català, organitzada per l'APPEC.

I el 14 de desembre, emissió de la segona taula rodona del cicle «Parlem-ne!» d'enguany, dedicada al doblatge en català.

En el proper número publicarem els detalls de la cinquena edició del Premi Llengua Nacional i de la taula rodona, si bé els podreu conèixer abans mitjançant el web www.llenguanacional.cat.

Aprofitem l'oportunitat per a desitjar-vos un bon Nadal i un any 2023 ple de desitjos complerts i fites assolides.■

Punts de venda

Llengua
Nacional

→ per internet **iquiosc.cat** www.iquiosc.cat/llengua-nacional

Papereria Llibreria Papi

C. de la Llibertat, 18
08800 Vilanova i la Geltrú
[papereria-llibreria-papi2.
webnode.es/](http://papereria-llibreria-papi2.webnode.es/)

Llibreria La Ploma

C. de la Rutlla,5
17600 Figueres
[www.facebook.com/profile.
php?id=100063517994740](http://www.facebook.com/profile.php?id=100063517994740)

Llibreria Gaudí

C. de la Galera, 12
43201 Reus
llibraudi.wordpress.com

Llibreria Universitat

C. del General Güell, 8
25200 Cervera
editor.comerçlocal.cat
free/llibreria17/llibreria-universitat

Quiosc Santa Anna

Pl. de Santa Anna, s/n
08301 Mataró
[www.facebook.com/
quiosc.santa.anna](http://www.facebook.com/quiosc.santa.anna)

Llibreria Fan Set

C. de Sant Ferran, 12
46001 València
[www.octubre.cat/
llibreria_fanset.php](http://www.octubre.cat/llibreria_fanset.php)

Bonpreu Esclat

Girona, Malla, Olot, Sabadell,
Sant Cugat i Terrassa
www.bonpreuesclat.cat

Llibreria Calders

Ptge. de Pere Calders, 9
08015 Barcelona
www.facebook.com/lacalders

Llibreria Documenta

C. de Pau Claris, 144
08009 Barcelona
documenta-bcn.com

Llibreria Claret

C. de Sicília, 410
08025 Barcelona
www.claret.cat

Llibreria Sauret

C. del Carme, 14
25300 Tàrraga
www.llibreriasauret.es

Saltamartí Llibres

C. del Canonge Baranera, 78
08911 Badalona
www.saltamarti.cat

Llibreria La Ploma

C. de Sicília, 332
08025 Barcelona
www.laploma.org/cat

Cooperativa Abacus

<http://abacus.coop>

La Ciutat Invisible

Riera d'Escuder, 38, baixos
08028 Barcelona
www.invisible.coop

La llibreria

7, Pl. de Joan Payrà
66000 Perpinyà
www.llibriercatalana.cat/ca/

Llibreria Drac Màgic

C. de Jeroni Antich, 1
07003 Palma
www.llibriadracmagic.net

Llibreria Les Voltes

Pl. del Vi, 2
17004 Girona
www.lesvoltes.cat

Llibreria Quart Creixent

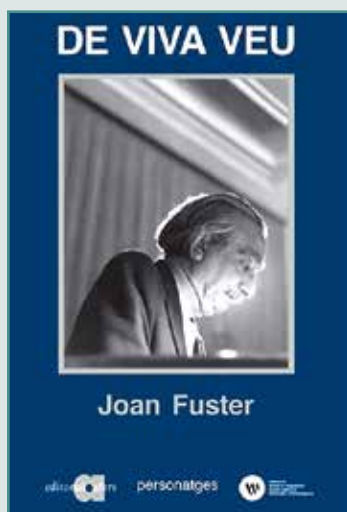
C. d'en Rubí, 5
07002 Palma
www.quartcreixent.cat

Llibreria La Trenca

Pl. de Rebés, 4
AD500 Andorra la Vella
www.latrenca.com

De viva veu

JOAN FUSTER
 Editorial Afers
 Catarroja 2003
 462 pàgines

L'entrevista és un gènere estrany; de tots els periodístics, el més peculiar. Sotmetre algú a un qüestionari previ, més preparat o més improvisat, sempre és un menut acte de violència. Al capdavant, tot entrevistador —si no és un babau o un frívol— té unes altes expectatives, que no sempre podran aconseguir-se. Com que he estat en tots dos costats de la barrera, he tingut ocasió de reflexionar-hi. El resultat d'un diàleg d'aquest tipus és sotmés a molts imponderables i depèn massa sovint de la pura i simple sort...

Em venen al cap aquestes pensades després de llegir *De viva veu*, el recull de les entrevistes que van fer a Joan Fuster al llarg de quaranta anys, entre 1952 i 1992. L'esforç (minuciós, meritori, herculi) el devem a Isidre Crespo. Algun dia caldrà fer un homenatge a aquest home. Tots els escriptors hauríem de tindre un Isidre Crespo, un Max Brod que, en lloc de cremar els nostres manuscrits, com invariablement li haurem demanat, els eternitze. Seria de justícia —poètica.

Ja se sap que a Fuster no li feien gaire gràcia les entrevistes. Normal: sovint les hi enviaven novençans que li feien passar molta vergonya —aliena. Tots els qui hem estat entrevistats hem experimentat aquesta mena de sentiments.

Això té mala solució: l'única plausible és contestar per escrit. Tot el que s'hi perd en viva veu, en cordialitat, en rèpliques i contrarèpliques, es guanya en precisió. I la precisió —comprenc Fuster—, per a un escriptor o per a qui siga que vulga ser ben interpretat, és fonamental.

En un parell de trobades, posaven en boca de Fuster que era un «regionalista» o un «nacionalista» [sic]. «*Soy una bestia regionalista*», titulava Miguel Veyrat en *Nuevo Diario* (6-7-1969). I encara: «*Un nacionalista recalci-trante*», abundava Jaime Millás en *Triunfo* (15-1-1977). En tots dos casos, el solitari de Sueca s'havia autoanomenat «racionalista», en realitat... Diuen dels «follets de la impremta», i diuen bé: en un llibre de poemes (*Escrit per al silenci*), li van canviar el vers «Jo t'inventava noms o altres carícies» per «Jo t'intentava noms...». A l'interfèct li va fer gràcia l'errada. Quan es parla de política, però, no resulten tan agradables les fallides o les tergiversacions conceptuals. Perquè Fuster no es va sentir mai ni «regionalista» ni «nacionalista»: això ho va deixar per als seus enemics i per als seus amics, dues categories que a vegades, a hores d'ara, són difícils de diferenciar. I m'explique: hi ha gent que encara enarbora Fuster com un espantaocells, un ninot de neu ideològic o el nou Oracle de Delfos. A aquests els arrenghere entre els seus enemics.

Són conegudes les anècdotes que encatifen el recorregut dialògic que glosse al llarg de les dècades. Algunes entrevistes li les van extirpar, més que aconseguir; en d'altres era evident la seua voluntat de parlar, sobretot en els mesos abans del seu decés, com en un últim llarg rampell de lucidesa. Els qui van tindre la sort d'acudir-hi (Lluch, Mollà, Raimon, Sanchis, Sòria, Mansanet...) van aconseguir peces de més o menys interès, depenent de si els autors eren o estaven més o menys espavilats.

Quines de totes aquestes experiències degueren ser més del gust del mateix interessat? El seu balanç general està consignat: «L'entrevistador, no sé per què, s'arroga el dret de fer preguntes tradicionalment reservades al policia, al confessor i al psicoanalista. La impertinència és total.» Això ho diu en un text que probablement és el que el va deixar més satisfet de tots els citats ací, perquè era la resposta a un qüestionari escrit de Rafael Ventura Melià, de l'any 1972, de què només s'han conservat les respostes... Diuen —meravelles— del Fuster oral, però jo soc raret: el que m'entusiasma, ara i sempre, és el Fuster escrit. La circumstància de l'estil. Amb trets d'oralitat hirsuta, és cert, però sempre com una estratègia retòrica, al servei de la literatura, que és com, finalment, hauríem de recordar el gran home de Sueca. ■

JOAN GARÍ

Els pòstits del senyor Nohisoc

TINA VALLÈS
La Galera
Barcelona 2021
143 pàgines

Tina Vallès (Barcelona, 1976) és llicenciada en filologia catalana i ha centrat la seva activitat professional al voltant de la llengua: correctora, traductora i escriptora, molt activa a les xarxes. La seva darrera novel·la, *Els pòstits del senyor Nohisoc* (Premi Folch i Torres 2020), també gira en bona part al voltant de la llengua, ja que un dels protagonistes, el Jacint Jané i Riera —no cal dir que hi hem de veure un clar homenatge a un dels grans filòlegs i correctors del país, Albert Jané i Riera—, és corrector professional i «un apassionat de les paraules, però potser d'una manera una mica... malaltís» (p. 123). Aquest enamorament, gairebé malaltís, de la feina i de la llengua serà un dels eixos argumentals de l'obra; l'altre serà la descoberta, per part de la protagonista, la Clàudia Llumeres, una nena de vuit anys que fa 3r de primària, d'una professió que no sabia ni tan sols que existís, ja que ha de fer un treball per a «explicar un ofici entrevistant algú que s'hi dediqui» (p. 6). La proposta de treball coincideix amb l'arribada al poble, i més concretament al mateix replà del pis de la Clàudia, del Jacint, un home que de seguida crida l'atenció de la nena, perquè arriba amb caixes i més caixes de llibres; però, sobretot, perquè el primer dia que s'atreveix a trucar a casa seva per presentar-se i explicar-li que ha de fer un treball sobre un ofici, té una sorpresa majúscula i intrigant: el Jacint no obre i li passa un pòstit per sota la porta que només diu: «No hi soc»

(p. 25). L'estupefacció no l'acovardeix i, com que és decidida, tossuda i saberuda, no para i encara en vol saber més, del veí, del seu ofici, de la seva actitud tan estranya... I comença a crear hipòtesis i a intentar descobrir qui és aquest veí tan especial i de què treballa que ho pugui fer sempre des de casa. I comença un joc, ple d'enigmes i misteris d'allò més innocents però versemblants tenint en compte l'edat de la protagonista, que es van inflant i resolent, mitjançant els pòstits que els dos protagonistes s'intercanvien. Uns pòstits omnipresents en l'obra, des del títol fins a la pàgina final de l'editora adreçada al lector, passant per les il·lustracions i les guardes, un veritable *leitmotiv*. No cal dir que la Clàudia se'n sortirà, que aconseguirà saber l'ofici del Jacint, entrevistar-lo i fins i tot que un dia vagi a la seva classe a parlar-los de la feina. El més important, però, serà l'aprenentatge vital de la Clàudia, molt més enllà del treball escolar, un aprenentatge basat en la quotidianitat, ric, versemblant i engrescador per als lectors a partir de vuit anys, malgrat tractar-se d'una «aventura» tan allunyada de les modes de la literatura infantil, en què la fantasia i l'acció trepidant tenen un paper preponderant. Un cant a la llengua, a la descoberta de les coses properes i aparentment insignificants, a l'amistat i, en definitiva, a la vida, que hem de procurar de viure en companyia i no fer com el cargol, «que quan li toques les banyes s'amaga dins la closca» (p. 59).

Una obra amena, rica, molt ben escrita i editada, un premi Folch i Torres ben merescut. Una novel·la que, gosaria dir, fa seves, entre moltes altres coses, les paraules del poema «Gens com paraules», de Miquel Desclot: «La mort d'una paraula és un malastre / que fa encongir tota la humanitat» (*Despertar-me quan no dormo*, Proa, Barcelona 2021, p. 55). Un veritable homenatge a la llengua i a la gent que en té cura i hi treballa, sovint des de la solitud, com el Jacint. Però, ja que un dels protagonistes, com l'autora, és corrector, no em puc estar de demanar que en la propera edició, que estic segur que es farà, s'hi corregeixi la «taula de planxar» que es descarrega del camió de les mudances (p. 24) per la *post de planxar*, que el «passar-se-li tot» (p. 61 i 94) sigui *passar-li tot*, o que la cadira del text (p. 114) es converteixi en la butaca o poltrona en què, segons l'il·lustrador, s'asseu la Clàudia (p. 115). Res, un parell de detalls que demostren com és d'important, complexa i compromesa la feina del corrector.■

PERE MARTÍ I BERTRAN

Memòries d'un filòleg norantí

JOAN VENY
Ed. Leonard Montaner
Palma 2022
184 pàgines

Definiria, per ser breu, l'autor d'aquestes memòries dient: «Vený, un enamorat de les paraules.» Val a dir que m'he inspirat per a aquesta expressió en l'epíleg de Ramon Solsona (inclòs en el llibre, p. 133-136), el qual, al seu torn, el treu del mateix Veny (cf. p. 135). En efecte, Joan Veny i Clar, nat a Campos (Mallorca) en 1932, després resident, uns quants anys, a Lleida i finalment afincat a Barcelona, ens va explicant la seva vida —tota ella dedicada professionalment a la filologia— però reblint contínuament la narració amb apunts sobre paraules o dites més aviat rares (dialectalismes, arcaïsmes, col·loquialismes...), sobre les quals forneix útils explicacions i sovint en dona l'etimologia (tema en què ha hagut d'esmenar-ne algunes de Coromines). Hom queda meravellat del munt de coses que ha arribat a fer: estudis, ensenyament, conferències, participació en congressos, labor en institucions, publicacions... Sobre aquest darrer aspecte, el llibre ofereix la seva bibliografia, que ocupa trenta-sis pàgines. Aviat és dit.

Per sort, en vida, la tasca de Joan Veny ja ha estat força reconeguda, com ara amb la Creu de Sant Jordi (1997), dos doctorats *honoris causa*, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2015) i moltes més distincions.

Una de les seves característiques personals és el bon caràcter, que no sempre es troba en les figures del camp filològic. El qui signa n'ha pogut gaudir un parell de vegades, constatant la veritat d'una afirmació que sobre ell havia fet un altre filòleg balear, Francesc de B. Moll: «és un dels casos en què es pot dir en tota veritat que la cara és el mirall de l'ànima» (p. 81). I, de fet, el volum inclou un repertori de fotografies en què això s'intueix.

Tornant al primer aspecte, Veny confessa: «A mi, m'ha seduït l'òxid de la llengua antiga, els colors dels dialectes, les meravelles de la creació literària [...]» (p. 128). I un xic després: «El vessant de la lingüística que m'ha apassionat [...] ha estat la variació dialectal, antiga i moderna, on es nota el paper de la geografia, de la història, de la vida social, de les forces creatives internes» (p. 129).

El volum és ben editat i no val la pena que hi assenyali les escasses deficiències de redacció que hi he trobat. Em limitaré a una: a la pàgina 6, cap al final, no hauria de dir *embalat* en lloc de *envelat*?

Per concloure, podem citar novament l'autor quan expressa els seus valors: «Paciència i treball, humilitat i ambició d'alta volada.» Valors, és clar, vàlids en tots els camps de l'activitat humana, però aplicats per ell especialment al camp filològic.■

JOSEP RUAIX I VINYET

Primer recull de prosa de Miquel Bosch i Jover. Esbós d'anecdotari

ANTONI MAS I BIGAS (ed.)
Ajuntament de Balenyà 2021
282 pàgines

Si bé amb entrebancs per culpa de la pandèmia, ja ha pogut sortir a la llum el llibre indicat en el títol d'aquesta ressenya. Es tractava de recollir la prosa de Miquel Bosch i Jover (Calders, Moianès, 1900 – Balenyà, Osona, 1960), de qui ja abans s'havia recollit la poesia (1994) i s'havia publicat una miscel·lània (2003). I és que era un mestre de minyons —format a Lleida, després d'haver viscut a Artés (Bages)— compromès amb l'espiritualitat, amb el país i amb la cultura. Per tant, convenia que no es perdés el seu llegat. Això ha estat obra, sobretot, d'Antoni Mas i Bigas, un balenyanenc igualment compromès.

El volum —precedit de diverses introduccions i seguit d'un anecdotari a càrrec d'un fill del mestre, Marcel·lí Bosch i Portí, com també l'evocació que indirectament (a través del record d'una veïna i amiga de Bosch i Jover) en fa una seva deixeblla (Helena Fusté i Munné) i, com a cloenda, una síntesi biogràfica del protagonista— ens ofereix, per ordre cronològic, vint textos on van aflorant les inquietuds, els coneixements, les amistats, les activitats, etc. d'aquest pedagog que exercí primer a Torà de Tost (Ribera d'Urgellet, Alt Urgell) i després, durant molts més anys, als Hostalets de Balenyà (Balenyà).

Així, s'hi reflecteix l'ambient literari de la Plana de Vic, amb extenses glosses de Verdaguier, elements del folclor català, comprenent-hi el sardanisme, el bon gust literari de l'escriptor, especialment en la narració «La Guida», la religiositat de l'època, un agradable sentit de l'humor, etc. L'anecdotari que complementa aquesta obra ajuda a perfilar la fesomia d'un home compromès, com he dit, però també simpàtic, enginyós i, a vegades, despistat. Semblantment, s'hi descriu l'ambient en el qual es desenvolupava la seva vida.

Val la pena que no oblidem figures que, sense brillar com les de primera magnitud, han contribuït a afaiçonar —amb el seu treball i el seu exemple— la nostra terra i la nostra gent, deixant petjada, més o menys fonda, en la nostra història. ■

JOSEP RUAIX I VINYET

Els cognoms de les Illes Balears

GABRIEL BIBILONI
Nova Editorial Moll
Palma 2022
653 pàgines

La lingüística catalana disposa d'obres molt completes en el camp de l'onomàstica. L'*Onomasticon cataloniae*, 8 volums, del mestre Joan Coromines, és un monument de la nostra llengua. Segurament no hi ha cap altra cultura —romànica o no— que disposi d'estudis tan extensos sobre la pròpia llengua. En el camp de l'antroponímia, que com sabem estudia els noms propis de persona, comptem amb investigacions realment acurades, com són *El gran llibre dels cognoms catalans*, de Josep M. Albaigès; *Els cognoms catalans. Origen i definició*, de Lluís Almerich; *Diccionari de noms de persona històrics i tradicionals de Mallorca*, d'Antoni Lull Martí, i *Antroponímia: història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*, d'Enric Moreu-Rey.

Ara bé, hi ha dos treballs que són especialment importants i significatius pel que fa a l'estudi de l'antroponímia catalana: *Els llinatges catalans. Catalunya, País Valencià, Illes Balears*, de Francesc de B. Moll i *Els cognoms de les Illes Balears*, de Gabriel Bibiloni, publicat recentment i que recull els cognoms tradicionals de les Illes, entenent per tals els que hi han existit entre la conquesta catalana del segle XIII i l'arribada de la immigració massiva en el segle XX. Per bé que el llibre de Moll és una obra cabdal i un referent essencial en la present publicació del professor Bibiloni, cal considerar *Els cognoms...* com un treball monumental, que palesa el gran esforç que ha fet l'autor per a fornir, amb

els màxims detalls possibles, «una relació de tots els cognoms tradicionals de les Illes Balears amb la grafia normalitzada», com assereix ell mateix. Uns cognoms que, en la immensa majoria, són cognoms catalans introduïts a l'arxipèlag després de les conquestes catalanes del segle XIII, a través de successives repoblacions que s'estengueren fins a gairebé la meitat del segle XIV, abans de l'ensulsiada de la gran pesta negra. A més d'això, l'obra aporta, com ens indica el mateix revers del llibre, «informacions molt diverses de caràcter lingüístic i històric, alhora que mostra l'íntima relació entre antroponímia i toponímia, tot indicant els topònims balears que s'han creat a partir de cognoms». Una joia que caldrà tenir molt present per a futurs treballs i estudis d'onomàstica catalana. ■

ANDREU SALOM I MIR

Baules. Cartes generacionals

DAVID PAGÈS I CASSÚ
Edicions MMV
Cornellà del Terri 2022
271 pàgines

El filòleg i escriptor David Pagès i Cassú (Sant Joan de Mollet, 1968) és sempre sinònim d'estima per la llengua catalana, d'interès per recuperar la memòria del nostre país i de voluntat d'oferir el reconeixement que es mereixen aquelles personalitats que al llarg del segle xx han ajudat a conformar la nostra societat d'avui, ja sigui en l'àmbit de les lletres, les arts o les ciències.

Després de llibres anteriors plenament vigents, com *Referents. Entrevistes a 40 personalitats dels Països Catalans* (2015), *Què t'ha ensenyat la vida?* (2019) i, més recent, *Bones llavors* (2020), en el qual l'autor recollia una acurada selecció d'articles periodístics que ha anat publicant al llarg d'aquests darrers anys, el docent i dinamitzador cultural fa un pas més articuland un nou volum que relliga diverses generacions.

Així, a *Baules. Cartes generacionals*, Pagès i Cassú interrelaciona passat, present i futur a través d'un exercici molt ben ideat: l'escriptor ha demanat a quaranta-cinc estudiosos o descendents de figures destacades dels territoris de parla catalana que escriguin una carta al seu avantpassat, i una altra a algú de la nova generació d'infants i joves. Hi trobem noms ben diversos: de l'escriptora Caterina Albert al poeta Marià Manent, i de la bibliotecària Teresa Rovira al pintor cubista Palau Ferré, passant per la soprano Conxita Badia, l'humanista Josep Lluís Bausset, la sufragista Carme Karr i la filòloga Aina Moll, entre molts d'altres.

El resultat és un mosaic de continuïtats d'alt valor històric, amb especial cura per les qüestions lingüístiques i que inclou les traduccions corresponents en català d'alguna de les cartes originals escrites en anglès per part de descendents de noms rellevants, com el bioquímic Joan Oro o l'aviadora Mari Pepa Colomer, que es van instal·lar en altres latituds. També s'hi troben fotografies i síntesis biogràfiques de les persones recordades i dels autors actuals.

Sens dubte, es tracta d'un llibre imprescindible que recomanem de llegir avui, però que encara guanyarà més transcendència a mesura que passin els anys, i els receptors de cadascuna de les cartes es vagin fent grans i hagin emprès el seu propi camí. És un volum que caldrà guardar i rellegir.

FRANCESC MARCO-PALAU

QUAN
PARLES
FAS
MÀGIA

APUNTA'T AL **VOLUNTARIAT**
PER LA LLENGUA